

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ –
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: **ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ:
**ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ
ΑΠΟ ΤΟΝ 20^Ο ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ**

ΘΕΜΑ:

**δημόσιος χώρος κέντρου πόλης
- ιδέες και πρακτικές**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΕΣ:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΒΑΪΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ (ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ)

ΜΑΡΙΑ ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΥ, ΟΜΟΤΙΜΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΥΡΙΔΟΥ, ΤΕΩΣ ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΠΕΝΝΥ ΚΟΥΤΡΟΛΙΚΟΥ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΕΙΡΗΝΗ ΜΙΧΑ, ΛΕΚΤΟΡΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ **2014-2015**
ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	4
2.1 Για το κέντρο της πόλης.....	4
2.2 Για τον δημόσιο χώρο της πόλης	5
2.3 Για τον δικαίωμα στον δημόσιο χώρο της πόλης.....	7
3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ	8
3.1 Οι POPS της Νέας Υόρκης	9
3.2 Οι ιδιωτικής ιδιοκτησίας, δημόσιοι χώροι στο Λονδίνο	13
4. ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ - ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΧΩΡΩΝ	17
4.1 Η παραχώρηση ιδιωτικού χώρου, σε δημόσια χρήση	17
4.2 Η παραχώρηση κεντρικών δημόσιων χώρων σε ιδιωτική εκμετάλλευση	18
4.3 Η ιδιωτική χρηματοδότηση δημόσιων χώρων της Αθήνας	22
5. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ	24
6. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	27
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ	28

Για το εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε τμήμα της φωτογραφίας του Κώστα Τσακαλίδη, «Διαδήλωση πριν το ξεκίνημα της 78ης ΔΕΘ, 6 Σεπτεμβρίου 2013».

πηγή: <http://popaganda.gr/2013-se-ikones-apo-reportaz-tis-fosphotos/>

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα την περίοδο 2010-2014, το κέντρο της Αθήνας, απασχόλησε έντονα τον δημόσιο διάλογο. Στον διάλογο αυτό, με τον ένα ή άλλο τρόπο, μετείχαν οι θεσμικοί φορείς εξουσίας (βουλή, κυβέρνηση, αυτοδιοίκηση), φορείς της κοινωνίας (επαγγελματικοί, επιστημονικοί, ομάδες πολιτών), τα μέσα ενημέρωσης, καθώς και άλλοι παράγοντες (επιχειρηματίες, δωρητές, ΜΚΟ κλπ), που είχαν ήδη αποκτήσει ή διεκδικούσαν ρόλο στην χάραξη πολιτικών για την ανάκαμψη του κέντρου της πρωτεύουσας. Είναι αξιοσημείωτο πως η πλειονότητα των προβλημάτων, τα οποία σύμφωνα με τον κυρίαρχο δημόσιο λόγο της περιόδου αυτής, συνιστούν την κρίση του κέντρου, οι άστεγοι, τα ναρκωτικά, η εγκληματικότητα, το παραεμπόριο, οι παράνομοι μετανάστες, «καταγράφεται» στους δρόμους και στις πλατείες, δηλαδή επί του δημόσιου χώρου ή και στην τρίτη διάστασή του, δηλαδή στις όψεις των κτιρίων στα οποία είτε στεγάζονται τα «προβλήματα», είτε εξαιτίας τους είναι εγκαταλειμμένα.

Παράλληλα η ανάδειξη αυτών των προβλημάτων ως αιτίων για την υποβάθμιση του κέντρου της Αθήνας, συγκρότησε την αιτιολογική βάση για την άσκηση συγκεκριμένων πολιτικών και προτεραιοτήτων παρέμβασης, τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Οι μεν πολιτικές, σε μεγάλο βαθμό επίσης ασκήθηκαν επί του δημόσιου χώρου, όπως η ένταση της αστυνόμευσης και οι «επιχειρήσεις-σκούπα» ή η ενθάρρυνση της υπαίθριας επέκταση καταστημάτων αναψυχής και η απομάκρυνση πάγκων και βρυσών. Οι δε παρεμβάσεις στράφηκαν επίσης στον δημόσιο χώρο είτε με εμβληματικά έργα, όπως το σχέδιο για την Πανεπιστημίου, είτε με έργα ενίσχυσης της τουριστικής ελκυστικότητας κάποιων δρόμων του κέντρου.

Με αφετηρία την αθηναϊκή εμπειρία, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας: Αναζητούνται οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους απειλείται ή αφαιρείται το δικαίωμα στον δημόσιο χώρο στις σύγχρονες πόλεις, όπου εφαρμόζεται το νεοφιλελεύθερο πρότυπο. Εντοπίζονται αυξανόμενα φαινόμενα που κινούνται από την πλήρη ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου ως την με διάφορους τρόπους κυριαρχία του ιδιωτικού συμφέροντος και της εμπορικής εκμετάλλευσης του δημόσιου χώρου, ιδιαίτερα στα κέντρα των πόλεων. Για το σκοπό αυτό αντλούνται στοιχεία από πολιτικές που ασκούνται σε τρεις πόλεις του δυτικού κόσμου, τη Νέα Υόρκη, το Λονδίνο και την Αθήνα, και οι πολιτικές αυτές «διασταυρώνονται» με ιδέες, που έχουν διατυπωθεί για την σύγχρονη πόλη και το ρόλο του δημόσιου χώρου.

2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

2.1 Για το κέντρο της πόλης

Για την προσέγγιση της έννοιας του κέντρου, είναι σημαντική η προσέγγιση της έννοιας της πόλης. Θεωρούμε πως είναι ιδιαίτερα ουσιαστικός ο απλός, όπως λέει ο R. Sennet (1999: 61) ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο η πόλη είναι μια ανθρώπινη εγκατάσταση όπου είναι πιθανόν να συναντηθούν ξένοι και προκειμένου να επαληθευθεί αυτό, «η εγκατάσταση πρέπει να συμπεριλαμβάνει ευρύ, ετερογενή πληθυσμό· αγοραίες ανταλλαγές μεταξύ του πληθυσμού πρέπει να εξαναγκάζουν αυτή την πυκνή, ανόμοια μάζα ν' αλληλενεργεί». Στα ίδια στοιχεία δομεί τον δικό του ορισμό και ο D. Harvey. Σύμφωνα με αυτόν, η πόλη είναι «το μέρος όπου όλα τα είδη και οι τάξεις των ανθρώπων αναμειγνύονται, πολλές φορές απρόθυμα και ανταγωνιστικά, για να παραγάγουν μια κοινή, αν και διαρκώς μεταβαλλόμενη και εφήμερη ζωή» (2013: 137). Λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες προσεγγίσεις για την πόλη, θα μπορούσαμε να ορίσουμε το κέντρο ως τον τόπο, όπου όλα αυτά συμβαίνουν με μεγαλύτερη πυκνότητα και ένταση, σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο τόπο εντός της ίδιας πόλης. Έτσι στο κέντρο της πόλης συμπυκνώνονται οι χώροι και οι χρόνοι άτυπης συνάντησης και πολλαπλής, έμμεσης επικοινωνίας, και καθίσταται δυνατή σε μέγιστο βαθμό η φυσική συνεύρεση, η θέαση τρόπων ζωής και συμπεριφορών, η όσμωση των κοινωνικών, ηλικιακών και πολιτισμικών ετεροτήτων που συγκροτούν την πόλη, αλλά και η εκδήλωση συμμαχιών και συγκρούσεων. (Μαντουβάλου, 1996).

Από αυτή την άποψη αποκτά ιδιαίτερο νόημα, στην περίπτωση της Αθήνας, η επίμονη χρήση του προσδιορισμού «ιστορικό κέντρο», τόσο στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο, όσο και τις δημόσιες πολιτικές των προηγούμενων ετών, που αφορούσαν στην διαπίστωση της κρίσης του κέντρου και στην αντιμετώπισή της ⁽¹⁾. Κατ' αρχήν η διαπίστωση τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, εμπεριείχε μια στρέβλωση, ενώ ταυτόχρονα η χρήση του όρου «ιστορικό κέντρο» είχε μια σαφή επιδίωξη, συναφή με τη στρέβλωση. Η στρέβλωση σχετίζεται με το γεγονός πως η κεντρική περιοχή της Αθήνας και όχι μόνο το τυπικά οριοθετημένο Ι.Κ., δεν «καταλήφθηκε» από μετανάστες λίγο πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, όπως

⁽¹⁾ Τα βασικά κείμενα στα οποία αναφερόμαστε είναι με χρονολογική σειρά: α) Το Πόρισμα Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής με τίτλο «Ένα Σχέδιο για το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας», που συντάχθηκε στις 29 Μαρτίου 2010. β) Το Πόρισμα Ομάδας Εργασίας, υπό τον τότε Υφυπουργό Προστασίας του Πολίτη και μέλη εκπροσώπους αρμόδιων Υπουργείων, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εμπλεκόμενων φορέων, με τίτλο «Δράση για την Αθήνα – Προτάσεις για το Ιστορικό και Εμπορικό Κέντρο της Αθήνας» - Απρίλιος 2010 και γ) Η Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου της 16.05.2011, που δημοσιεύθηκε με τίτλο «Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας», στις 17 Μαΐου 2011.

διαπιστώνεται από διάφορες πλευρές από την περίοδο 2009-2010 και ύστερα. Αντίθετα εγκαταλείφθηκε από τους παλαιούς κατοίκους του και από την πολιτεία. Πρόκειται για μία πολύχρονη διαδρομή φθοράς και αποδυνάμωσης του κέντρου της πρωτεύουσας, η οποία αρχίζει ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '70. Στη διαδρομή αυτή καταγράφεται απώλεια κατοίκων, ιδιαίτερα των υψηλότερων κοινωνικο-επαγγελματικών κατηγοριών, απομάκρυνση οικονομικών δραστηριοτήτων και επενδύσεων, μετεγκατάσταση σημαντικών κεντρικών διοικητικών υπηρεσιών ⁽²⁾. Η δε επιδίωξη (της έμφασης στον «ιστορικό» προσδιορισμό), γίνεται σαφέστερη από την διαπίστωση πως ούτε τα προβλήματα στα οποία αποδιδόταν η κρίση του κέντρου -κυρίως σχετίζονταν με την συγκέντρωση μεταναστών- ούτε οι δράσεις/παρεμβάσεις που προκρίθηκαν και υλοποιήθηκαν, δεν συνέπιπταν χωρικά με το τυπικά οριοθετημένο Ιστορικό Κέντρο. Έτσι εύλογα συνάγεται πως οι επίμονες αναφορές στο «ιστορικό κέντρο» είχαν έντονα ιδεολογικό και συμβολικό χαρακτήρα. Επρόκειτο για ένα έμμεσο αλλά σαφή προσδιορισμό των επιθυμητών και ταιριαστών ανθρώπων και δραστηριοτήτων, στο κέντρο της πόλης. Ήταν ένας τρόπος υπογράμμισης της «ανάρμοστης» για την εθνική - πολιτιστική ταυτότητα της πόλη «μας», συγκέντρωσης ξένων -όχι των καλοδεχούμενων τουριστών, αλλά των άλλων- στους οποίους εξάλλου αποδίδεται η υποβάθμιση και απαξίωση του κέντρου.

Στην ουσία πρόκειται για μια θεώρηση του πιο ζωτικού τμήματος της πόλης, που μας παραπέμπει στη σκέψη της D. Massey (2009: 21), η οποία σημειώνει πως στο πλαίσιο ενός κόσμου όλο και περισσότερο αλληλοσυνδεδεμένου, στα πολιτικά επιχειρήματα διαρκώς επιστρατεύεται η συμβολική αξία του τόπου, εν είδη *τοτέμ*. Ο τόπος ως τείχος απέναντι στις εισβολές, ως άρνηση του ξένου και διαφορετικού και ένα πολιτικά συντηρητικό καταφύγιο που, όπως και σε ευρύτερη χωρική κλίμακα, έτσι και στην πόλη τροφοδοτεί την ανάπτυξη εθνικισμών και εχθρότητας απέναντι σε συγκεκριμένους άλλους

2.2 Για τον δημόσιο χώρο της πόλης

Ακολουθώντας τη διαχρονική εξέλιξη της έννοιας του «δημόσιου», στη δυτική κουλτούρα, η έννοια εντοπίζεται για πρώτη φορά τον 15^ο αιώνα, όταν στην αγγλική γλώσσα, το «δημόσιο» ταυτίζεται με το κοινό συμφέρον της κοινωνίας. Με το τέλος του 17^{ου} αιώνα η διάκριση «δημόσιου» και «ιδιωτικού» μεταβλήθηκε προσεγγίζοντας την σύγχρονη χρήση των όρων,

⁽²⁾ Πηγές για την εξέλιξη της κεντρικής περιοχής της Αθήνας τα κείμενα των Θ. Μαλούτα, Δ. Εμμανουήλ, Ν. Σουλιώτη και Κ. Χατζημιχάλη, από το συλλογικό τόμο «Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα» του ΕΚΚΕ και του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Αθήνα 2013

και το μεν «δημόσιο» σήμαινε το ανοικτό στον έξω κόσμο, το δε «ιδιωτικό» ήταν η προστατευμένη περιοχή της οικογένειας και των φίλων. Τον πρώιμο 18^ο αιώνα, με την μεταβολή των πόλεων σε τόπο κατοικίας και συνάφειας τόσο των αστών όσο και εντελώς διαφορετικών ομάδων, η λέξη «δημόσιο» προσέλαβε το μοντέρνο νόημά της και στις μεγεθυμένες, διεθνείς πόλεις του 18^{ου} αιώνα το «δημόσιο» κατέληξε να σημαίνει τη ζωή στο πλαίσιο της δημόσιας σφαίρας που ήταν ποικίλη και σε επαφή με πολυσύνθετες ομάδες ανθρώπων. Θεμελιακή μεταβολή στις ιδέες για το δημόσιο και ιδιωτικό, έρχοται ως επακόλουθο των μεγάλων επαναστάσεων στο τέλος του αιώνα και του βιομηχανικού καπιταλισμού στους νεώτερους χρόνους. Η αστική κοινωνία του 19^{ου} αιώνα ιδιωτικοποιείται, καθώς η οικογένεια γίνεται το καταφύγιο *«από τα τραντάγματα μιας οικονομικής τάξης που δεν έδειχνε κατανόηση ούτε σε θύτες ούτε σε θύματα»* και παράλληλα μέτρο κρίσης του δημόσιου χώρου της πόλης που θεωρείται ηθικά κατώτερος. Η διαφυγή από το ιδεώδες της οικογένειας, ήταν η ιδιαίτερη εμπειρία να ζει κανείς ανάμεσα σε ξένους και μάλιστα αποφασισμένους να παραμείνουν ξένοι μεταξύ τους. Η δημόσια ζωή για τους άνδρες συναρτήθηκε με την υπέρβαση καταπιεστικών χαρακτηριστικών ευπρέπειας που ενσάρκωνε η οικογένεια και με την ανηθικότητα ως σφαίρα ελευθερίας, ενώ για τις γυναίκες το δημόσιο συνδεόταν στενά με το όνειδος. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα στις πόλεις διαμορφώνεται η αντίληψη ότι οι ξένοι δεν μιλούν μεταξύ τους και πως είναι δημόσιο δικαίωμα του ανθρώπου να τον αφήνουν ήσυχο. Η δημόσια συμπεριφορά έγινε ζήτημα παρατήρησης, παθητικής συμμετοχής και αυτό το παράδοξο της ταυτόχρονης ορατότητας και απομόνωσης του προηγούμενου αιώνα σφράγισε και τη μοντέρνα δημόσια ζωή (Sennett, 1999: 31 - 45).

Σε ότι αφορά στην έννοια του δημόσιου χώρου στη σημερινή πόλη έχουν γίνει διαφορετικές προσεγγίσεις. Μια ιδιαίτερα οικεία στους αρχιτέκτονες είναι αυτή που αναφέρεται στα φυσικά του χαρακτηριστικά. Οι *«χώροι ανάμεσα στα κτίρια»*, όπως χαρακτηριστικά ορίζονται από τον J. Gehl, οι οποίοι πρέπει να σχεδιάζονται με ιδιαίτερη προσοχή και ποιότητα. Μάλιστα ο ίδιος ισχυρίζεται πως οι αρχές και κριτήρια σχεδιασμού τους, έχουν αποδειχθεί αξιοσημείωτα σταθερά, παρά την αλλαγή, παράλληλα με τις κοινωνικές αλλαγές, της ζωής ανάμεσα στα κτίρια (2013: 11). Σύμφωνα με αυτή την οπτική οι δημόσιοι, κοινόχρηστοι χώροι θα πρέπει να είναι ελκυστικοί, να ικανοποιούν διαφορετικές ανάγκες -επαφής, γνώσης, ερεθισμάτων, ακόμη και των αισθήσεων- γιατί *«σε σύγκριση με τα κτήρια ή άλλα άψυχα αντικείμενα, οι άνθρωποι που συναντά κανείς, καθώς μιλούν και κινούνται, προσφέρουν μια ποικιλία ερεθισμάτων. Καμιά στιγμή δεν είναι όπως η προηγούμενη ή η επόμενη, όταν οι άνθρωποι κυκλοφορούν ανάμεσα σε άλλους ανθρώπους. Ο αριθμός των νέων καταστάσεων και των νέων εμπειριών είναι απεριόριστος»* (Gehl, 2013: 29). Αυτή η προσέγγιση, υπό

προϋποθέσεις μπορεί να προσφέρει χρήσιμα «εργαλεία» για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση δημόσιων χώρων, αλλά μοιάζει να αναφέρεται σε μια λίγο - πολύ ομοιογενή κοινότητα ανθρώπων, χωρίς αξιοσημείωτες αντιθέσεις και εντάσεις.

Όμως όλα αυτά καθόλου δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα των σύγχρονων πόλεων. Όπως επισημαίνει η D. Massey, «... η τάση να αντιμετωπίζουμε με ρομαντισμό το δημόσιο χώρο ως ένα κενό που καθιστά δυνατό τον ελεύθερο και ισότιμο λόγο δεν λαμβάνει υπόψη της την ανάγκη να θεωρούμε το χώρο και τον τόπο ως προϊόν των κοινωνικών σχέσεων που είναι πιθανά αντίθετες και άνισες. ... Από τη μεγαλύτερη δημόσια πλατεία μέχρι το μικρότερο δημόσιο πάρκο, αυτοί οι τόποι είναι προϊόν ετερογενών και μερικές φορές αντικρουόμενων κοινωνικών ταυτοτήτων/σχέσεων και εσωτερικά μετατοπισμένοι από αυτές... Όλοι οι χώροι είναι κοινωνικά ρυθμισμένοι με κάποιο τρόπο, εάν όχι με κανόνες (όχι παιχνίδια με τη μπάλα, όχι χασομέρι), τότε από τους πιθανά πιο ανταγωνιστικούς (περισσότερο της αγοράς) κανόνες που κυριαρχούν όταν απουσιάζει συγκεκριμένος (συλλογικός; δημόσιος; δημοκρατικός; αυταρχικός;) έλεγχος. Ο “ανοικτός χώρος” υπό αυτή την έννοια, παραμένει μια αμφίβολη επινόηση.». Οι επισημάνσεις αυτές εντοπίζουν την αιτία των προβλημάτων στην κυριαρχία των νεοφιλελεύθερων πολιτικών στις πόλεις. Πολιτικών που έχουν ως συνέπεια την «παρακμή του δημόσιου χώρου», με την αυξανόμενη εμπορική ιδιοποίηση του χώρου, την εμφάνιση πραγματικά και εικονικά περιφραγμένων περιοχών, την παραχώρηση του ελέγχου χώρων σε ιδιώτες με συνέπεια τον πιθανό αποκλεισμό από τους χώρους αυτούς, ομάδων οι οποίες θα αναμέναμε πώς έχουν δικαίωμα βρίσκονται εκεί εφόσον ο χώρος ήταν στη δημόσια ιδιοκτησία και ευθύνη διαχείρισης (Massey, 2009: 249-250).

2.3 Για τον δικαίωμα στον δημόσιο χώρο της πόλης

Ανάμεσα στην φυσική υπόσταση του δημόσιου χώρου και στην πολιτική, διαχρονικά μπορούν να εντοπιστούν ισχυρά στοιχεία σύνδεσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ριζική αναδιοργάνωση του δημόσιου χώρου στο Παρίσι από τον Οσμάν. Το ποιοί αποτελούν και ποιοί δεν αποτελούν το «κοινό» στο οποίο απευθύνεται η πόλη, αποτυπώθηκε στον χαρακτήρα των νέων δημόσιων χώρων, τα μεγαλόπρεπα βουλεβάρτα και στον έλεγχο των ιδιωτικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων που πραγματοποιούντο σε αυτά. Η αναδιοργάνωση του δημόσιου χώρου, εξυτηρητούσε την ανεμπόδιστη κυκλοφορία του χρήματος, των εμπορευμάτων, των ανθρώπων και συνεπώς και του κεφαλαίου, στην πόλη (Harvey D., 2006).

Ο περιορισμός ή η αποστέρηση του δικαιώματος, στους δημόσιους χώρους και ιδιαίτερα σε αυτούς που βρίσκονται στα κέντρα των πόλεων, η ιδιοποίηση τους για απόκτηση κέρδους, η ιδιωτικοποίηση της οργάνωσης, χρήσης και διαχείρισής τους, έχουν σημαντικές συνέπειες. Συνιστούν την αφαίρεση του σημαντικού ρόλου των δημόσιων χώρων στην πόλη, που είναι πολύτιμος καθώς, όπως σημείωνε ο H. Lefebvre μπορεί να ικανοποιήσει ιδιότυπες αλλά σημαντικές ανάγκες: *«Πρόκειται για την ανάγκη δημιουργικής δραστηριότητας, ανάγκη έργου (όχι μόνο προϊόντων και καταναλώσιμων υλικών αγαθών), για τις ανάγκες πληροφόρησης, συμβολισμού, φαντασίας, για την ανάγκη δραστηριοτήτων αναψυχής... οι ιδιότυπες ανάγκες πόλης δεν είναι τάχα ανάγκες χαρακτηριστικών τόπων, τόπων συγχρονικότητας και συναντήσεων, όπου η ανταλλαγή δεν θα γίνεται μέσω της ανταλλακτικής αξίας, του εμπορίου και του κέρδους;»* (1977: 127-128). Η αύξηση, ιδίως στα κέντρα των πόλεων, πολιτικών ιδιωτικοποιήσεων δημόσιων χώρων και πρακτικών χωρικού ελέγχου και επιτήρησης (θέματα με τα οποία θα ασχοληθούμε ειδικότερα στα επόμενα κεφάλαια), αποτελούν τον τρόπο επιβολής της κυριαρχίας των συμφερόντων της καπιταλιστικής τάξης σε βάρος της ποιότητας της συλλογικής ζωής και της δυνατότητας οικοδόμησης νέων κοινωνικών σχέσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας της πόλης. (Harvey, 2013: 137)

3. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

Έναυσμα για την αναζήτηση στοιχείων για το θέμα του αυξανόμενου ιδιωτικού ελέγχου στους δημόσιους χώρους των πόλεων, ήταν οι ειδικότερες αναφορές που έκανε ο D. Harvey, στο πλαίσιο συνέντευξής του, σε ελληνικό περιοδικό το 2012 ⁽³⁾. Επεξηγώντας την *«συσσώρευση δια της αποστέρησης»*, την οποία στα κείμενά του ορίζει ως ιδιαίτερο γνώρισμα του σύγχρονου καπιταλισμού, αναφέρθηκε στην νομοθετικά και δικαστικά κατοχυρωμένη στις ΗΠΑ, απόδοση δημόσιων χώρων σε ιδιώτες, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα εκδήλωσής της. Και στη συνέχεια, υπογραμμίζοντας πως το δικαίωμα στην πόλη, που εμπεριέχει το ποιος έχει δικαίωμα να βρίσκεται που ή το ποιος έχει το δικαίωμα να καθορίζει τον τρόπο ζωής στα αστικά κέντρα και τις γειτονιές, είναι ένα διαφιλονικούμενο δικαίωμα, επεσήμανε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αποκλεισμού από την πόλη και περιορισμού των δικαιωμάτων σε αυτή, τα φαινόμενα που αναπτύσσονται στις ΗΠΑ όπου

⁽³⁾ Περιοδικό Εκτός Γραμμής, Τεύχος 30 / Αύγουστος 2012

σε «περιοχές βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» οι επιχειρήσεις αποκτούν το δικαίωμα να ρυθμίζουν τις χρήσεις του δημόσιου χώρου (Harvey, 2012).

3.1 Οι POPS της Νέας Υόρκης

Η πολιτική μεταβίβασης του ελέγχου των δημόσιων χώρων και της ανάπτυξης ελεύθερων χώρων, ιδιωτικής ιδιοκτησίας, δεν είναι καινούργια για την πόλη της Νέας Υόρκης, αλλά τα τελευταία χρόνια αφενός έχει εκτεταμένα αποτελέσματα στο κέντρο της πόλης και αφετέρου αποτελεί ένα «υπόδειγμα» που υιοθετείται και από άλλες πόλεις των ΗΠΑ ⁽⁴⁾. Η αρχή για τους λεγόμενους ιδιωτικής ιδιοκτησίας δημόσιους χώρους (privately owned public space – POPS) έγινε το 1961 με την εφαρμογή κινήτρων πρόσθετης δόμησης σε ακίνητα, με αντάλλαγμα την ελεύθερη πρόσβαση σε χώρους τους (περιμετρικούς ή εσωτερικούς υπαίθριους, στοές κλπ) ⁽⁵⁾. Η αίσθηση των ελεύθερα προσβάσιμων χώρων, περιορίζεται καταρχήν από τις προδιαγραφές του προγράμματος, όπως ισχύουν σήμερα, σύμφωνα με τις οποίες, πέραν της περιφράξης, επιτρέπεται η λειτουργία των χώρων με ωράριο (!).

Πηγή: Department of City Planning, City of New York, «Current Public Plaza Standards»

⁽⁴⁾ Το μοντέλο των POPS έχει υιοθετηθεί από πόλεις όπως το Ντένβερ, το Σαν Φρανσίσκο, το Σεάτλ, αλλά και μικρότερες όπως το Όστιν, το Κάλγκαρι, το Νάσβιλ, η Τάμπα (Schmidt S, Nemeth J., Botsford E., 2011)

⁽⁵⁾ «Μέσω μιας θεσμικής καινοτομίας, που μεταγενέστερα έγινε γνωστή ως περιοχές κινήτρων (incentive zoning), η πόλη προσέφερε επιπλέον ορόφους και άλλες παραχωρήσεις, σε επενδυτές χώρων γραφείων και κατοικιών, εφόσον συμφωνούσαν να παρέχουν πλατείες, στοές, αίθρια και άλλους υπαίθριους και μη χώρους, σύμφωνα με τις καθορισμένες σχεδιαστικές προδιαγραφές και την επίβλεψή της. Χώρους στους οποίους θα έχει πρόσβαση και θα χρησιμοποιεί το κοινό, για όσο χρόνο θα υπάρχει το κτίριο. Η ιδιοκτησία του χώρου παραμένει στον επενδυτή και τους επόμενους ιδιοκτήτες, η πρόσβαση και χρήση στο κοινό»

Το απόσπασμα είναι από την εισαγωγή του βιβλίου με τίτλο «Privately Owned Public Space: The New York City Experience», που αποτελεί συνεργασία της αρμόδιας για το σχεδιασμό της πόλης υπηρεσίας, της Municipal Art Society of New York, που αυτοπροσδιορίζεται ως «ένας οργανισμός αφιερωμένος στη δημιουργία μιας πιο ζωντανής πόλης» και του καθηγητή του Χάρβαρντ Jerold S. Kayden. Η έκδοση περιέχει στοιχεία για τους 503 ιδιωτικούς-δημόσιους χώρους που συνδέονται με 320 κτίρια και πραγματοποιήθηκαν μεταξύ 1961-2000. (Kayden J., the N.Y City Department of City Planning & the Municipal Art Society of N.Y, 2000)

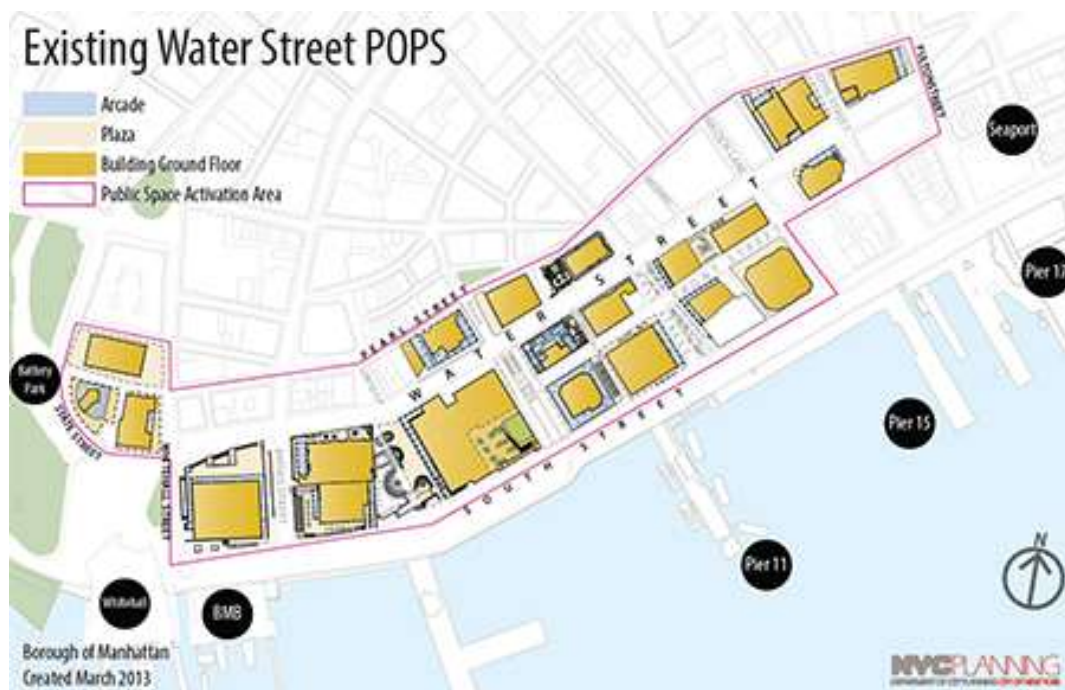

Αλλά αυτός ο προφανής περιορισμός της χρήσης τους, μοιάζει λιγότερο σοβαρό θέμα, σε σύγκριση με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των δεκάδων χώρων που έχουν παραχθεί και παράγονται ιδίως στην καρδιά της πόλης, στο Μανχάταν. Από το 1961, οι κανονισμοί για τις προδιαγραφές σχεδιασμού και λειτουργίας των POPS έχουν αναθεωρηθεί ξανά και ξανά. Κάποιες φορές οι κανονισμοί επέτρεπαν ή και ενθάρρυναν τόσο την περισσότερη ιδιωτική χρήση των χώρων, όσο και την επιβολή περιορισμών για τους χρήστες (Schmidt S, Nemeth J., Botsford E., 2011). Όμως η ποιότητα των χώρων παρέμενε ένα πρόβλημα, το οποίο και οι ίδιοι οι εμπνευστές/καθοδηγητές της πολιτικής των POPS, δεν μπορούν να αποκρύψουν ⁽⁶⁾.

Οι αποτυχημένοι POPS, γεννούν την ανάγκη για νέα προγράμματα ιδιωτικοποίησης δημόσιων χώρων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Water Street, δρόμου, μήκους μισού μιλίου, από τους πιο σημαντικούς εμπορικούς διαδρόμους, στην ανατολική πλευρά του Lower Manhattan, με ψηλά κτίρια γραφείων, πρώην κτίρια γραφείων που μετατράπηκαν σε κατοικίες και ξενοδοχεία και μερικά ιστορικά κτίρια. Είκοσι δύο (22) από αυτά τα κτίρια εκμεταλλεύτηκαν την πρόσθετη δόμηση και διαμόρφωσαν από έναν ή περισσότερους POPS, πλατείες, στοές, πεζοδρόμια, κλπ (NY Department of City Planning, 2013). Αλλά η άθλια κατάσταση των χώρων, οι οποίοι επιβαρυνμένοι από τις συνέπειες του τυφώνα Σάντυ, μοιάζουν να ανήκουν σε πόλη που έχει εγκαταλειφθεί από τους ανθρώπους (βλ. σχετικές φωτογραφίες), οδήγησε στην ανάγκη, όχι βεβαίως αναθεώρησης της πολιτικής των POPS, αλλά καθιέρωσης νέων ωφελειών / κινήτρων για τους επενδυτές, για πρόσθετες δραστηριότητες εμπορικής εκμετάλλευσης του δημόσιου χώρου. Έτσι ορίστηκε (το 2013) μια διευρυμένη περιοχή γύρω από την Water Street, ως «Περιοχή Ενεργοποίησης Δημόσιων Χώρων» (*Public Space Activation Area*), η οποία περιλαμβάνει παλαιότερους POPS, αλλά και πολλαπλάσιας έκτασης δημόσιους χώρους. Στην ευρύτερη αυτή έκταση, παρέχεται στους ιδιώτες η δυνατότητα ανάπτυξης μη μόνιμων – κινητών εγκαταστάσεων σε ποσοστό μέχρι 60% του δημόσιου χώρου και η διεξαγωγή εκθέσεων/ εκδηλώσεων.

⁽⁶⁾ «Ποιοτικά τα αποτελέσματα είναι άνισα. Στις καλές εφαρμογές, οι εκτάσεις που διαμόρφωσαν, προσέφεραν σε κατοίκους, εργαζόμενους και επισκέπτες, δημόσιους χώρους για τυχαίες ή προγραμματισμένες κοινωνικές, πολιτιστικές και χρηστικές (*utilitarian*) εμπειρίες, ... Στις χειρότερες εφαρμογές, δια του σχεδιασμού και λειτουργίας, οι χώροι έγιναν εχθρικοί στη δημόσια χρήση. Πολλοί χώροι δεν είναι τίποτα περισσότερο από λωρίδες ή πλατώματα απεριποίητων επιφανειών, ενώ άλλοι ιδιωτικοποιήθηκαν με κλειδωμένες πόρτες, χάνοντας την ευχάριστη ατμόσφαιρα και έγιναν αντικείμενο σφετερισμού από τις παρακείμενες εμπορικές δραστηριότητες, σε πλήρη αντίθεση με το πνεύμα και το γράμμα των νόμιμων απαιτήσεων που έπρεπε να εφαρμοστούν» (Kayden J., κ.α. 2000).

«πλατεία» στον αρ. 55 της Water Street

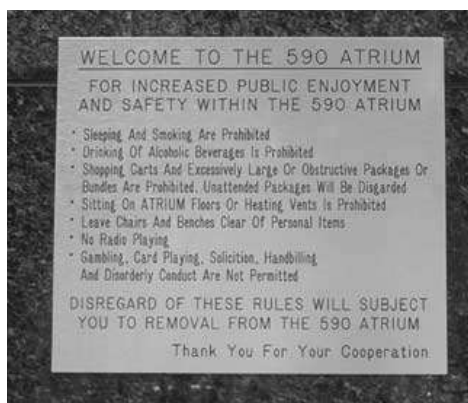
«πλατεία» και στοά στον αρ.1 της New York Plaza.

Πηγή: http://www.nyc.gov/html/dcp/html/water_street_pops/index.shtml

Παρότι, οι προβληματικοί χώροι ή η κραυγαλέα ιδιοποίηση άλλων, γίνεται προσπάθεια να αποδοθούν σε ανεπαρκείς τεχνικές προδιαγραφές, είναι εμφανές πως το πρόβλημα πηγάζει από το δικαίωμα των ιδιοκτητών των χώρων να προσδιορίζουν τον χαρακτήρα, τον τρόπο λειτουργίας και κατά συνέπεια το ποιο είναι αυτοί είναι οι «ταιριαστοί» και «επιθυμητοί» και ποιο όχι, στους χώρους ιδιοκτησίας τους. Η προσπάθεια διατήρησης της αρμόζουσας στον αρχικό επενδυτή ή τους διαδόχους ιδιοκτήτες, εικόνας και λειτουργίας, μεταφράζεται σε κανόνες που επιβάλλονται, με διάφορους τρόπους, περιλαμβανομένου και του σχεδιασμού και της επιτήρησης, ώστε να διασφαλίζεται η κατάλληλη συμπεριφορά και χρήση του χώρου και συνεπώς οι κατάλληλοι χρήστες. Αυτή η εκλεκτικότητα παράγει ένα σαφώς μη δημοκρατικό χώρο. Η ρητή προειδοποίηση προς τους «ανεπιθύμητους», παρότι σε κάποιες

περιπτώσεις υπάρχει, δεν είναι πάντα αναγκαία. Εξίσου ισχυρά μηνύματα μπορούν να εκπέμπουν τόσο η μορφή όσο και οι ελεγχόμενες λειτουργίες του χώρου.

590 Madison Avenue (1982)

407 Park Avenue South (1984)

Πηγή:
Schmidt S,
Nemeth J.,
Botsford E,
2011

Αυτό τεκμηριώνεται και από σχετική μελέτη (Schmidt S., Nemeth J., Botsford E, 2011), σε 123 POPS, που επιχειρούσε να διερευνήσει την επίδραση του κατά περιόδους μεταβαλλόμενου κανονιστικού πλαισίου της πόλης (N.Y.City Planning, regulations), στην ποιότητα του σχεδιασμού, στη λειτουργικότητα και τον κοινωνικό χαρακτήρα των χώρων που παρήχθησαν. Η μελέτη διαπίστωσε πως οι POPS, που κατασκευάστηκαν μετά τους αναθεωρημένους κανονισμούς των ετών 1975-1977, ενώ είναι αισθητικά καλύτεροι, και λόγω της σχεδιαστικής πολυπλοκότητας, τείνουν να θέτουν περισσότερους περιορισμούς στην πρόσβαση και στην αποδεκτή συμπεριφορά. Διαπιστώνεται το παράδοξο, αυτοί οι χώροι, να γίνονται ταυτόχρονα πιο ανοιχτοί και πιο κλειστοί, με φαινομενικά λιγότερους αλλά πραγματικά περισσότερους αποκλεισμούς, με περισσότερα στοιχεία που ενθαρρύνουν, αλλά και ελέγχουν την χρήση, καθώς οι φυσικοί τρόποι αποκλεισμού αντικαθίστανται από ισχυρά «φίλτρα», που εκπέμπουν σαφή επιλεκτικότητα. Οι νεώτεροι κανονισμοί υποχρέωσαν τους επενδυτές-ιδιοκτήτες να περιλάβουν στους χώρους βασικά στοιχεία όπως καθίσματα, φωτισμός, φύτευση, να αυξήσουν την ορατότητα και προσβασιμότητά τους. Στην πράξη τα σχέδια άλλαξαν, στοιχεία εξοπλισμού τροποποιήθηκαν, στοιχεία που εμποδίζουν τους ανθρώπους να καθίσουν προστέθηκαν, κλπ. Κυρίως όμως οι «βελτιώσεις» του πλαισίου, απελευθέρωσαν τους POPS, από το «δημόσιο» σκέλος, με την έννοια της ελεύθερης

(7) «Καλώς ήρθατε στο 590 Atrium. Για να αυξηθεί η δημόσια ευχαρίστηση και ασφάλεια στο 590 Atrium: Απαγορεύεται ο ύπνος και το κάπνισμα. Απαγορεύεται η κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών. Απαγορεύονται τα μεγάλα καρότσια για ψώνια, τα πολύ μεγάλα πακέτα ή τα πακέτα που εμποδίζουν, ή οι σωροί – Ασυνόδευτα πακέτα θα απομακρύνονται. Απαγορεύεται το κάθισμα στο πάτωμα ή στις θυρίδες θέρμανσης. Μην αφήνετε προσωπικά αντικείμενα στα καθίσματα και πάγκους. Απαγορεύεται η ακρόαση ραδιοφώνου. Απαγορεύεται η χαρτοπαιξία, η πορνεία, το μοίρασμα φυλλαδίων, η παραβατική συμπεριφορά. - Η παραβίαση αυτών των κανόνων θα έχει ως συνέπεια την απομάκρυνσή σας από το 590 Atrium. Ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας»

χρήσης, διευκολύνοντας περαιτέρω την ιδιωτική εκμετάλλευση. Στις ιδιωτικές «πλατείες», επιτράπηκε η προβολή των όμορων επιχειρήσεων, η κατάληψη των χώρων από πίστες skate και αμφιθέατρα, των οποίων η χρήση προϋποθέτει την πληρωμή εισιτηρίου, καθώς και η τοποθέτηση κατασκευών όπως κίσκια και cafés, των οποίων επίσης τη χρήση μπορεί να κάνει όποιος έχει να πληρώσει. Όλο και περισσότερα υλικά και λειτουργικά στοιχεία, ενισχύουν τον ιδιωτικό, ελεγχόμενο και επιλεκτικό χαρακτήρα των χώρων αυτών. Στην ίδια κατεύθυνση αναπτύχθηκαν και άλλα φαινόμενα, όπως κλείσιμο των χώρων, χρήση τους για ιδιωτικές εκδηλώσεις που μπορεί να έχουν και μεγάλη διάρκεια (π.χ. το ετήσιο Bryan Park Fashion Show), και ασφαλώς κάμερες και προσωπικό ασφαλείας. Το συμπέρασμα της μελέτης των POPS της Ν. Υόρκης, περιλαμβάνει και τη διαπίστωση πως η αυξανόμενη εξάρτηση της πόλης από τον ιδιωτικό τομέα για την παραγωγή χώρων για δημόσια χρήση, ενθαρρύνει τη δημιουργία όλο και πιο φορτωμένων με δραστηριότητες, πλήρως προγραμματισμένων «φεστιβαλικών» χώρων, στους οποίους εφαρμόζονται τεχνικές, εργαλεία και δραστηριότητες που χειραγωγούν και προγραμματίζουν τη χρήση και την συμπεριφορά.

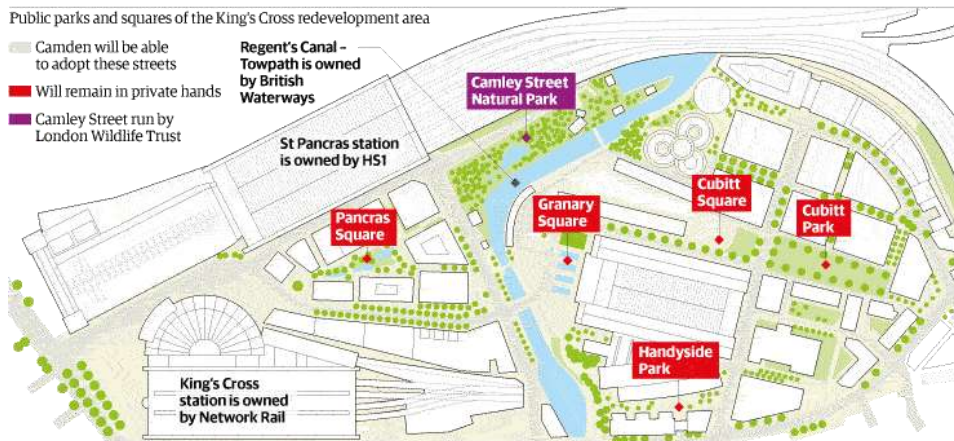
3.2 Οι ιδιωτικής ιδιοκτησίας, δημόσιοι χώροι στο Λονδίνο

Η Νέα Υόρκη δεν είναι η μόνη πόλη στην οποία αυξάνονται οι ιδιωτικής ιδιοκτησίας δημόσιοι χώροι. Τον Ιούνιο του 2012, παραμονές των Ολυμπιακών Αγώνων στο Λονδίνο, ο Guardian γράφει «*Είμαστε στη μέση μιας ανατριχιαστικής ιδιωτικοποίησης δημόσιων χώρων*»⁽⁸⁾. Η αφορμή ήταν το «άνοιγμα» ενός από τους μεγαλύτερους δημόσιους χώρους στην Ευρώπη, της πλατείας Granary, στην καρδιά της ιδιωτικής αστικής παρέμβασης, που έγινε στην πρώην υποβαθμισμένη περιοχή του King's Cross. Η πλατεία Granary, είναι ένας από τους χώρους, που περιλαμβάνονται στην συνολική παρέμβαση, κοντά στον ομώνυμο σιδηροδρομικό σταθμό, οι οποίοι θα παραμείνουν σε ιδιωτική ιδιοκτησία και διαχείριση. Για τους επισκέπτες του συγκεκριμένου χώρου, αυτό γίνεται σαφές με την επιγραφή που προειδοποιεί «*Καλώς ήρθατε στο King's Cross. Παρακαλούμε απολαύστε αυτή την ιδιωτική περιουσία με σεβασμό*».

⁽⁸⁾ Ο δημοσιογράφος Jeevan Vasagar με το άρθρο «*Privately owned public space: where are they and who owns them?*», αναφέρεται στην επέκταση του φαινομένου σε περιπτώσεις ιδιωτικών επενδύσεων στις πόλεις και καλεί τους αναγνώστες να συμβάλλουν στην καταγραφή των ιδιωτικοποιημένων δημόσιων χώρων στην Βρετανία. - <http://www.theguardian.com/news/datablog/2012/jun/11/privately-owned-public-space-map#data>

King's Cross open spaces

Υπαίθριοι Χώροι στην ιδιωτική ανάπτυξη της περιοχής King's Cross Με κόκκινο σημειώνονται οι χώροι, που θα παραμείνουν και σε ιδιωτική διαχείριση.

Πηγή
<http://www.theguardian.com/uk/datablog/graphic/2012/jun/11/privatisation-public-space-kings-cross>

Η περίπτωση του King's Cross, μπορεί να έλαβε δημοσιότητα, λόγω της μεγάλης έκτασης της ιδιωτικής παρέμβασης και της συγκυρίας των Ολυμπιακών Αγώνων, όμως δεν είναι η πρώτη και μόνη περίπτωση ιδιωτικού δημόσιου χώρου στο Λονδίνο και συνολικά σε πόλεις της Μεγάλης Βρετανίας ⁽⁹⁾. Τις ευρύτερες διαστάσεις του προβλήματος, που συνιστούν οι ιδιωτικοποιημένοι δημόσιοι χώροι, έφερε στην επιφάνεια, μια σύγκρουση, μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας στο κέντρο του Λονδίνου. Αναφερόμαστε σε όσα συνέβησαν στις 15 Οκτωβρίου του 2011, στην έναρξη των κινητοποιήσεων των Occupy του Λονδίνου. Οι διαδηλωτές κατευθύνθηκαν προς το Χρηματιστήριο, που βρίσκεται στην πλατεία Paternoster, αλλά εμποδίστηκαν από την αστυνομία που «σφράγισε» την δίοδο προς την πλατεία. Ο λόγος ήταν πως η πλατεία αποτελεί ιδιωτική περιουσία, της Mitsubishi Estate Company, η οποία μάλιστα εξασφάλισε την έκδοση δικαστικής εντολής, για την απαγόρευση της δημόσιας πρόσβασης στον χώρο, δηλαδή στην πλατεία ⁽¹⁰⁾.

Η κατασκήνωση των Occupy, έξω από τον Καθεδρικό του Αγ. Παύλου - πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_London

⁽⁹⁾ Ιδιωτικοί δημόσιοι χώροι στην Βρετανία, περιλαμβάνονται σε μεγάλης κλίμακας ιδιωτικές αστικές επενδύσεις όπως: Το [Brindleyplace](#) στο Μπέρμιγχαμ, που ανήκει στις εταιρίες Hines and Moorfield. Το [Liverpool One](#), ιδιοκτησίας της [Duke of Westminster's Grosvenor estate](#), στο Λίβερπουλ. Το [Princesshay](#) στο Έξετερ, που περιγράφεται ως «ένας προορισμός για αγορές που αποτελείται από 60 καταστήματα που βρίσκονται σε ένα πλέγμα ανοιχτών δρόμων και πλατειών» και αποτελεί ιδιοκτησία της Land Securities και της Crown Estate, η οποία διαχειρίζεται τις ιδιοκτησίες της βρετανικής μοναρχίας. Το [Gunwharf Quays](#) στο Πόρτσμουθ, επίσης της Land Securities. Η [Bishops Square](#), στο ανατολικό Λονδίνο που περιλαμβάνει αγορά, δύο πλατείες και ιστορικούς δρόμους και πουλήθηκε στην JP Morgan το 2010. – πηγή: <http://www.theguardian.com/uk/2012/jun/11/granary-square-privately-owned-public-space>

⁽¹⁰⁾ Τα στοιχεία προέρχονται από το άρθρο της Sara Sackman «Ο δημόσιος λόγος έχει ανάγκη από δημόσιο χώρο», στο <http://www.fabians.org.uk/public-speech-needs-public-space/>

Το γεγονός αυτό δεν ανέστειλε την κινητοποίηση, καθώς οι διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν σε κοντινό χώρο, όπου και παρέμειναν μέχρι τον Ιούνιο του 2012, αλλά εξέπεμψε ένα ισχυρό σήμα κινδύνου για τις συνέπειες που μπορεί να έχει η εξουσία ιδιωτών στον δημόσιο χώρο μιας πόλης. Μια εξουσία, η οποία αν και δεν έχει νομιμοποιηθεί από τους πολίτες, μπορεί να ελέγχει τμήματα της πόλης, να θέτει περιορισμούς στην ελεύθερη πρόσβαση σε αυτά και στην ουσία να θέτει όρια στη συλλογική έκφραση.

Λίγους μήνες πριν την αστυνομική και δικαστική προστασία της ιδιωτικής πλατείας από τους διαδηλωτές, είχε δημοσιοποιηθεί η επεξεργασία μιας Επιτροπής, του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης, με τον χαρακτηριστικό τίτλο «*Δημόσια ζωή σε ιδιωτικά χέρια – Διαχειριζόμενοι τους δημόσιους χώρους του Λονδίνου*» ⁽¹⁾. Από το κείμενο αυτό, γίνεται φανερό πως η μείωση των διαθέσιμων δημοτικών και εν γένει δημοσίων δαπανών, οδηγεί σε όλο και περισσότερη εξάρτηση από τον ιδιωτικό τομέα για την κατασκευή, για τη συντήρηση και για τη διαχείριση των δημόσιων χώρων και πως με δεδομένη αυτή την πραγματικότητα, το ζητούμενο είναι να τεθεί από το Δήμο ένα πλαίσιο που να διασφαλίζει κατά το δυνατόν τη δημόσια πρόσβαση και χρήση, τη διαπραγμάτευση με τους ιδιώτες για την μακροπρόθεσμη συντήρηση των χώρων και μια κάποια εμπλοκή της τοπικής κοινότητας.

Την επισήμανση πως πρόκειται για ιδιωτική περιουσία, ακολουθούν τα «απαγορεύεται» και η ενημέρωση πως ότι συμβαίνει καταγράφεται.

Λονδίνο πλατεία Tabard – Οργάνωση του χώρου και «διακοσμητικά» στοιχεία, χαρακτηριστικά αποτρεπτικά για την πρόσβαση.

Πηγή <https://www.london.gov.uk/mayor-assembly/london-assembly/publications/public-life-in-private-hands>

⁽¹⁾ London Assembly, Planning and Housing Committee, “Public life in private hands – Managing London’s public space” – Μάιος 2011 – Πηγή <https://www.london.gov.uk/mayor-assembly/london-assembly/publications/public-life-in-private-hands>

Οι «δυσμενείς οικονομικές συνθήκες» και η «μείωση των δημοσίων-δημοτικών πόρων», αποτελούν την αιτιολογική βάση για την αποδοχή αλλά και την επιδίωξη όλο και πιο καθοριστικού, όλο και πιο εκτεταμένου χωρικά, ρόλου του ιδιωτικού τομέα στους δημόσιους χώρους της πόλης. Πρόκειται για απόψεις γνωστές και στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, αλλά είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική η κυνική διατύπωσή τους από ένα εκπρόσωπο του ιδιωτικού κεφαλαίου, όπως καταγράφηκε στο πλαίσιο της διαβούλευσης (εντός του 2010), που προηγήθηκε της έκδοσης του κειμένου της Επιτροπής του Δημοτικού Συμβουλίου του Λονδίνου. Σύμφωνα με αυτή την πλευρά, αφενός προκειμένου να διατηρηθούν οι δημόσιοι χώροι είναι προτιμότερο να αποκλείονται κατά περιόδους για την διοργάνωση ιδιωτικών εκδηλώσεων και αφετέρου για να παραχθούν ιδιωτικοί χώροι δεν θα πρέπει να θεσμοθετηθεί η υποχρέωση της δημόσιας πρόσβασης, γιατί θα λειτουργήσει ως αντικίνητρο ⁽¹²⁾. Στην ίδια «ρεαλιστική» κατεύθυνση, ο Δήμαρχος Boris Johnson, στο πλαίσιο της διαβούλευσης, προανήγγειλε πως: «Σε μια εποχή περιορισμού δαπανών, μπορεί να υπάρξει μεγαλύτερη εξάρτηση από τον ιδιωτικό τομέα για την συντήρηση και διαχείριση των δημόσιων χώρων. ... Η παροχή λιγότερων πόρων από την κυβέρνηση, ... θα μας οδηγήσει στην ανάγκη να βρούμε πιο καινοτόμους τρόπους εξασφάλισης χρηματοδότησης, όπως μέσω χορηγιών και κοινών δράσεων με τον ιδιωτικό τομέα» (<https://www.london.gov.uk/sites/default/files/PPS%20Evidence%20Combined%20ConfFullList.pdf>).

Κλείνοντας την ενότητα, που αφορά σε ασκούμενες πολιτικές σε δύο μεγάλες δυτικές πρωτεύουσες, θα πρέπει να σημειώσουμε, πως η εφαρμογή του νεοφιλελεύθερου προτύπου, τείνει να καταστήσει ασαφές το όριο ανάμεσα στον δημόσιο χώρο της πόλης και τον ιδιωτικό ελεύθερο χώρο. Και τούτο συμβαίνει καθώς ο με πρώτος (δημόσιος) όλο και περισσότερο, είτε συρρικνώνεται χωρικά υπέρ του δεύτερου (ιδιωτικός) είτε παραχωρείται

(¹²) Ο *Chief Executive* του Potters Fields Park Management Trust, έγραψε μεταξύ άλλων: «Είναι πιθανό πως, στις παρούσες οικονομικές συνθήκες, η χρηματοδότηση για προσβάσιμους χώρους θα μειωθεί και προκειμένου να περιοριστούν οι συνέπειες μια προσέγγιση εταιρικής σχέσης θα έπρεπε να υιοθετηθεί, όπως επίσης να ενθαρρυνθεί η δημιουργία εσόδων από δημόσια γη. Αυτό μπορεί μερικές φορές να προκαλεί αντιδράσεις όταν εκτάσεις ή πάρκα κλπ περιφράσσονται για εκδηλώσεις όπως για κόνσέρτα στο Hyde Park και στο Kenwood House. Εντούτοις είναι πολύ καλύτερο να υπάρχουν περιστασιακά γεγονότα και τον υπόλοιπο χρόνο να επιτρέπεται η ποιοτική πρόσβαση. ... Οι ιδιοκτήτες των δημόσια προσβάσιμων χώρων, κανονικά θα έχουν επενδεδυμένο εμπορικό ενδιαφέρον να επιτρέπουν την ελεύθερη πρόσβαση του κοινού. Μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις ιδιοκτήτες να συμπεριφερθούν εγωιστικά εμποδίζοντας την είσοδο. Εν τούτοις αυτή η μικρή μειοψηφία δεν πρέπει να θεωρηθεί ως κανόνας, καθώς οι περισσότεροι βλέπουν οφέλη επιτρέποντας την είσοδο. Κατά τη γνώμη μου θα ήταν λάθος να νομοθετήσετε για το θέμα. Αυτό μπορεί να προκαλέσει αντίθετα αποτελέσματα και να δημιουργηθούν λιγότεροι ιδιωτικοί χώροι με δημόσια πρόσβαση. Ο δρόμος προς τα εμπρός είναι μέσα από τη συνεργασία και την εταιρική σχέση χρησιμοποιώντας τον σχεδιασμό προκειμένου να βρεθούν θετικές λύσεις με τους ιδιοκτήτες γης και δεχόμενοι σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς ότι πρέπει να είμαστε πιο δημιουργικοί ...» (<https://www.london.gov.uk/sites/default/files/PPS%20Evidence%20Combined%20ConfFullList.pdf>)

για ιδιωτική χρήση και διαχείριση, ενώ ταυτόχρονα ο δεύτερος, αφενός όλο και διευρύνεται χωρικά, και αφετέρου επιβάλλει τα πρότυπα αισθητικής και λειτουργίας του στην πόλη και στους πολίτες.

4. ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ - ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΧΩΡΩΝ

Στις ελληνικές πόλεις και ειδικότερα στην κεντρική περιοχή της Αθήνας, τόσο το μικρό μέγεθος της ιδιοκτησίας γης, όσο και οι δυσμενείς συνθήκες της οικονομικής κρίσης, συγκροτούν μέχρι σήμερα, ένα περιβάλλον απρόσφορο για την πραγματοποίηση μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων του τύπου της Ν. Υόρκης και του Λονδίνου και κατ' επέκταση ανάπτυξης ανάλογων δημόσιων πολιτικών. Παρόλα αυτά υπάρχει το πλαίσιο για ιδιωτικούς-δημόσιους χώρους, καθώς και πολιτικές ενίσχυσης του ρόλου των ιδιωτών στους δημόσιους χώρους.

4.1 Η παραχώρηση ιδιωτικού χώρου, σε δημόσια χρήση

Η δυνατότητα για παραχώρηση σε κοινή χρήση ακάλυπτου χώρου ιδιοκτησίας, με αντάλλαγμα πρόσθετη δόμηση, εισήχθη το 1985, με τον τότε Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (άρθρο 12, Ν.1577/85). Η πρόβλεψη προϋπέθετε την ένταξη της ιδιοκτησίας σε κάποιο πολεοδομικό σχεδιασμό, ο οποίος θα προέβλεπε ένα δίκτυο ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων για πεζούς στο οποίο θα εντάσσονταν και ακάλυπτοι, ημιυπαίθριοι χώροι και θεσμοθετημένες στοές. Η διάταξη αυτή, δεν εφαρμόστηκε. Η πολιτική αύξησης της εκμετάλλευσης ακινήτων, έναντι ελεύθερων χώρων, αμφίβολής σημασίας και λειτουργίας, επανήλθε με τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό του 2012, υπό τον τίτλο «*Κίνητρα για την περιβαλλοντική αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας ζωής σε πυκνοδομημένες και αστικές περιοχές*» (άρθρο 10, Ν. 4067/2012). Η προϋπόθεση ένταξης σε ένα πολεοδομικό σχέδιο, η οποία θα εξασφάλιζε μια στοιχειώδη δημοσιοποίηση και διαβούλευση, δεν υπάρχει πλέον, και επομένως το ζήτημα ρυθμίζεται μεταξύ επενδυτή-ιδιοκτήτη και του αρμόδιου δημόσιου φορέα. Παρότι δεν έχει εκδοθεί το προβλεπόμενο Π.Δ., φαίνεται πως η διαφορά των προβλεπόμενων από τον ΝΟΚ σε σχέση με την πολιτική των POPS, είναι η διαχείριση των παραχωρούμενων χώρων από τους δήμους. Όμως τόσο η αυξανόμενη αδυναμία των δήμων να συντηρεί δημόσιους χώρους, όσο και η χωρική συνάφεια παραχωρούμενου και μη

ιδιωτικού χώρου, δημιουργεί ερωτηματικά για την επιρροή του δεύτερου στον πρώτο, στην πράξη, με την πιθανή επέκταση άγραφων κανόνων των ιδιοκτητών του ακινήτου, σχετικά με το ποιοι/ες και τι είναι επιθυμητό και αποδεκτό να υπάρχει στον χώρο που παραχωρήθηκε. Αρκεί να σκεφτούμε πως ανάλογοι «κανόνες», περιλαμβανομένων και μέσων για την επιβολή τους (κάμερες και προσωπικό ασφαλείας) τίθενται από συγκεκριμένες ιδιοκτησίες, ακόμη και για τον δημόσιο χώρο (το πεζοδρόμιο, τη στοά), με τον οποίο έχουν άμεση επαφή.

4.2 Η παραχώρηση κεντρικών δημόσιων χώρων σε ιδιωτική εκμετάλλευση

Η παραχώρηση κεντρικών δημόσιων χώρων σε ιδιωτική εκμετάλλευση, είναι ένα εντεινόμενο φαινόμενο στα κέντρα των πόλεων και ειδικά στο κέντρο της Αθήνας, που εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους. Ο πλέον εκτεταμένος, χωρικά και ποσοτικά, τρόπος είναι η χρήση του δημόσιου χώρου από καταστήματα αναψυχής, με τρόπο μάλιστα που μετατρέπει τους χρησιμοποιούμενους (νόμιμα ή παράνομα) χώρους, σε πλήρη καταστήματα. Ιδιωτική εκμετάλλευση αποτελεί επίσης η παραχώρηση του δικαιώματος σε ιδιωτική εταιρία να διαφημίζεται διαχειριζόμενη την κεντρική πλατεία της πόλης και την δημοσιότητα μιας κεντρικής για την πόλη εκδήλωσης, αν και δεν είναι η μόνη περίπτωση χρήσης δημόσιου χώρου για εμπορικούς σκοπούς.

Προσφυγικά Πανόρμου - Ο δημόσιος χώρος έγινε κατάστημα/τα. Η ιδιαίτερη ατμόσφαιρά του και η κλίμακα της προσφυγικής γειτονιάς, γίνεται το αντικείμενο ιδιωτικής εκμετάλλευσης.

Πηγή: <http://www.athensvoice.gr/the-paper/article/303/%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%82-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%8C%CF%81%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%AC%CE%BC%CE%B5-%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%AC%CE%BA%CE%B9>

Πλατεία Κολωνακίου – Ο δημόσιος χώρος έγινε κατάστημα και το δέντρο ένα εμπόδιο που αντιμετωπίζεται.

Πηγή: <http://www.makeleio.gr/?p=1424>

Χριστούγεννα 2012 – Η πλατεία Συντάγματος, διαμορφωμένη από μια εταιρεία και «διακοσμημένη» με το εμπορικό σήμα και τα χρώματά της. Σημειώνεται πως η εταιρεία σχετίζεται άμεσα με κατάσταση επί της πλατεία.

Πηγή

<http://www.demotix.com/news/1691131/athens-crisis-christmas-tree#media-1690984>

Οι μορφές κατάχρησης δημόσιου χώρου (κατόπιν αδείας ή και αυθαίρετα χωρίς συνέπειες) τις οποίες ενδεικτικά αναφέρουμε-εικονογραφούμε, παρότι δεν μεταβάλλουν τυπικά το ιδιοκτησιακό καθεστώς, ουσιαστικά διαμορφώνουν ένα πλαίσιο εντατικής ιδιωτικής εκμετάλλευσης ενός δημόσιου αγαθού. Η κατάσταση αυτή, μας παραπέμπει στις σκέψεις που έχει διατυπώσει ο Harvey, σχετικά με τις διεργασίες, που μπορούν να μετατρέψουν κοινά, όπως η ατμόσφαιρα μιας περιοχής της πόλης, σε εμπορεύσιμο αντικείμενο, ακόμη και χωρίς να τα περιφράξουν, καθώς και για την ευκολία με την οποία μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα εκμετάλλευσης, νέα είδη κοινών, που δημιουργήθηκαν μέσω παρεμβάσεων στις πόλεις (π.χ. πεζοδρομημένες ζώνες, διευρυμένα πεζοδρόμια με τραπεζάκια, κλπ), προκειμένου να ανακτηθεί ένα «πιο πολιτισμένο» κοινό παρελθόν (Harvey, 2013: 149).

Στην περίπτωση του κέντρου της Αθήνας, η απόδοση δημόσιων χώρων σε ιδιώτες εμπεριέχει -και εν μέρει ομολογημένα- την αμφισβήτηση, για συγκεκριμένες ομάδες πολιτών, του δικαιώματος να βρίσκονται σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης. Την τεκμηρίωση των σκέψεων αυτών παρέχει η παράλληλη και εν πολλοίς συμπληρωματική άσκηση δύο πολιτικών, μίας κεντρικής και μίας τοπικής, που ασκήθηκαν με ένταση την περίοδο 2011-2014: Η πρώτη αφορά στις επιχειρήσεις «σκούπα» της αστυνομίας, οι οποίες αφενός αύξησαν την επιτήρηση ιδιαίτερα στους κεντρικούς δημόσιους χώρους (πλατείες, δρόμους) και αφετέρου οδήγησαν στη «απόσυρση» από χώρους υψηλής θέσης, όλων των «προβληματικών» ομάδων, δηλαδή των μεταναστών (επιχειρήσεις Ξένιος Ζεύς, επιχειρήσεις για παραεμπόριο, για χώρους μαζικής διαμονής, κλπ), των εκδιδόμενων ⁽¹³⁾, των

⁽¹³⁾ Τον Μάιο του 2012 γίνεται αστυνομική επιχείρηση, που περιγράφεται ως μέτρο αναγκαίο, καθώς "χιλιάδες οροθετικές ιερόδουλες", συνιστούν "υγειονομική βόμβα" και στη συντριπτική πλειοψηφία τους είναι "ξένες". Η επιχείρηση ολοκληρώνεται με την πρωτοφανή διαπόμπευση των γυναικών που συνελήφθησαν, με τη δημοσίευση των φωτογραφικών τους πριν καν ελεγχθεί αν ήταν εκδιδόμενες ή οροθετικές.

τοξικοεξαρτημένων (επιχείρηση “Θέτις”) ⁽¹⁴⁾. Το σύνολο των αστυνομικών επιχειρήσεων «σκούπα» προβαλλόταν ως δράση εντασσόμενη στην προσπάθεια αναβάθμιση του κέντρου της Αθήνας. Η δεύτερη, συνδέεται με την πρώτη, καθώς εκδηλώνεται σε δημόσιους χώρους οι οποίοι «εκκαθαρίζονται», αλλά και στο σύνολο των πεζοδρομίων, πλατειών, στοών, κλπ, του κέντρου. Πρόκειται για την θεαματική επέκταση, στο δημόσιο χώρο, των επιχειρήσεων εστίασης-αναψυχής, με τα χαρακτηριστικά που περιγράφηκαν προηγουμένως. Η εξέλιξη αυτή επιδιώχθηκε από το Δήμο Αθηναίων προκειμένου να «ζωντανέψουν» οι δημόσιοι χώροι της πόλης και να «ανακτηθούν» από τους κατοίκους της και ενισχύθηκε, με χαμηλά ή και μηδενικά τέλη ⁽¹⁵⁾ και σχετική ανοχή των παράνομων κατασκευών ⁽¹⁶⁾.

Έτσι στην περίπτωση των κεντρικών δημόσιων χώρων της Αθήνας, η εντατική και μακρόχρονη χρήση τους, λόγω πολιτισμικών παραδόσεων ή λόγω ανάγκης, από μετανάστες, θεωρήθηκε «κατάληψη», ενώ η παρουσία των δυσάρεστων συνεπειών της φτώχειας και της εκμετάλλευσης θεωρήθηκαν «απειλή», κι όλα μαζί ως το πρόβλημα του

⁽¹⁴⁾ Τον Μάρτιο του 2013 ήρθε στη δημοσιότητα από την «Εφημερίδα των Συντακτών» εμπιστευτικό έγγραφο στο οποίο περιγράφεται η «επιχείρηση Θέτις», αντικείμενο της οποίας είναι «η περισυλλογή τοξικοεξαρτημένων ατόμων που κινούνται στο κέντρο της πόλης και η μεταφορά τους στις εγκαταστάσεις της αστυνομίας στην Αμυγδαλέζα με σκοπό την καταγραφή τους». Η Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, ανακοίνωσε ότι «από διάφορες περιοχές του κέντρου της Αθήνας μεταφέρθηκαν, στις εγκαταστάσεις της Ελληνικής Αστυνομίας στην Αμυγδαλέζα Αττικής, 132 άτομα, τα οποία έχρηζαν βοήθειας και υγειονομικής περίθαλψης. ... Σημειώνεται ότι για πρώτη φορά δράσεις για την αντιμετώπιση των ναρκωτικών συνδυάζονται με δράσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα και υγειονομικής περίθαλψης. Οι επιχειρήσεις αυτές θα συνεχιστούν με σκοπό την αντιμετώπιση των ναρκωτικών και την αναβάθμιση του κέντρου της Πρωτεύουσας». (<http://tvxs.gr/07.03.2013>)

⁽¹⁵⁾ «Εμείς μπορεί π.χ. να φτιάχνουμε τα ενοικιαζόμενα δωμάτια στο ξενοδοχείο ‘La Mirage’ στην Ομόνοια, αλλά αν δεν συνδυαστούν με την δραστική ενίσχυση της ασφάλειας, δεν έχουν νόημα. Ποιος θα στείλει το παιδί του που έρχεται πρώτη φορά φοιτητής στην Αθήνα σε μια επικίνδυνη περιοχή; Πρέπει να αναζωογονηθεί η πλατεία Ομονοίας. Θέλουμε να βάλουμε κάποια τραπεζοκαθίσματα, να λειτουργήσουν ένας ή περισσότεροι χώροι υγειονομικού ενδιαφέροντος. ... Η πλατεία Ομονοίας είτε είναι άδεια είτε «κατοικείται» από άπραγους ανθρώπους. Δεν είναι προτιμότερο να τη φωτίσουμε, σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα μέτρα που προανέφερα;» (απόσπασμα συνέντευξης του Δημάρχου Αθηναίων στην Athens Voice – 26.01.2012, <http://www.cityofathens.gr/node/19634>)

«...Επίσης, σε βασικές πλατείες που αυτή τη στιγμή δοκιμάζονται, όπως είναι η πλατεία Αττικής, η πλατεία Αγ. Παντελεήμονα, η πλατεία Βικτωρίας, σε δρόμους, όπως είναι η Γλάδστωνος, προβαίνουμε σε δραστικές μειώσεις των δημοτικών τελών για τα καταστήματα που βγάζουν τραπεζοκαθίσματα Στην δε Ομόνοια και πλατεία Βικτωρίας, ακριβώς για να έλθουν να ανοίξουν μαγαζιά, προσφέρουμε συμβολικό τέλος 5 ευρώ το τ.μ. για όλο το χρόνο. Αυτά κρύβουν μια πολιτική από κάτω, μια πολιτική προσέλκυσης νέων ζευγαριών στην Αθήνα αλλά και ζωντανέματος δρόμων και πλατειών που δοκιμάζονται...» (Απόσπασμα συνέντευξης του Δημάρχου Αθηναίων στον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΙ - 17.11.2011, <http://www.cityofathens.gr/node/20811>)

Σημειώνεται, πως ειδικά στην πλατεία Βικτωρίας, για κάποιο χρονικό διάστημα και μέχρι να απομακρυνθούν οι μετανάστες που περνούσαν πολύ χρόνο στην πλατεία, δεν χρεώθηκαν καθόλου τέλη.

⁽¹⁶⁾ Το πλήθος των μόνιμων κατασκευών που «συνοδεύουν» τα τραπεζοκαθίσματα, δημιουργώντας κανονικά καταστήματα επί των δημόσιων χώρων, αντιμετωπίστηκε με 3-4 συμβολικές αποξηλώσεις, λίγο πριν τη θερινή περίοδο του 2013, οπότε η συνέπειες ήταν πολύ μικρές για τα καταστήματα, αλλά και με παρατάσεις του χρόνου έναρξης επιβολής κυρώσεων, σε περίπτωση διαπίστωσης μη νόμιμων κατασκευών. Σε δημοσίευμα με τον ενδεικτικό της κατάσταση, τίτλο «Ένα στα τρία μαγαζιά “τρώνε” το πεζοδρόμιο» (<http://www.kathimerini.gr/27.04.2013>), η αρμόδια τότε αντιδήμαρχος τάσσεται και υπέρ της κατάργησης του προστίμου για την καθυστέρηση πληρωμής τελών για κατάληψη κοινόχρηστων χώρων από τραπεζοκαθίσματα.

κέντρου που έπρεπε να αντιμετωπιστεί. Με την σύλληψη, την καταδίωξη, ή την απώθηση σε άλλες περιοχές της πόλης, των ανθρώπων οι οποίοι, συλλήβδην αποτελούν, το ορατό στο δημόσιο χώρο, «πρόβλημα». Και με την παράλληλη προσέλκυση άλλων, επιθυμητών ομάδων, οι οποίες είναι σε θέση να πληρώσουν για την παρουσία τους στον δημόσιο χώρο. Αυτοί όμως που κερδίζουν είναι οι επιχειρηματίες εστίασης-αναψυχής, οι οποίοι μάλιστα ως σωτήρες του πληγωμένου κέντρου πόλης, ιδιοποιούνται τον δημόσιο χώρο, τον διαμορφώνουν κατά βούληση και επεμβαίνουν καθοριστικά στο σχετικό κανονιστικό πλαίσιο ⁽¹⁷⁾. Πέραν των συγκροτημένων μέτρων της περιόδου 2011-2014, θα πρέπει να σημειωθεί πως τόσο παλαιότερα όσο και πιο πρόσφατα παρακολουθούμε την σταδιακή απογύμνωση των δημόσιων χώρων από βασικά στοιχεία εξοπλισμού, με την αποξήλωση καθιστικών και βρυσών, ή την αφαίρεσή των στοιχείων αυτών από τον σχεδιασμό ⁽¹⁸⁾, εφόσον κρίνεται πως «εξυπηρετούν» είτε την ενοχλητική παρουσία των αστέγων είτε την παρατεταμένη παραμονή των μεταναστών στους δημόσιους χώρους του κέντρου.

Λίγα χρόνια μετά την έναρξη εφαρμογής στο κέντρο της Αθήνας, του συνδυασμού των πολιτικών «επιχειρήσεις σκούπα» και «τραπεζάκια έξω», δημιουργήθηκαν δεκάδες εγκαταστάσεις εστίασης-αναψυχής, παίρνοντας τη θέση εμπορικών καταστημάτων, που είχαν κλείσει λόγω της οικονομικής κρίσης, ασκώντας παράλληλα πίεση και σε παραδοσιακές εμπορικές και παραγωγικές δραστηριότητες που επιβίωσαν κυρίως γιατί καλύπτουν ανάγκες ακόμη και των φτωχότερων. Έτσι στην κεντρική περιοχή της Αθήνας, παρά τις δυσμενείς συνθήκες που δημιούργησε η κρίση για ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, παρακολουθούμε αυτό που αναφέρει ο Harvey ως αστική διαδικασία που μετασχηματίζει το στυλ ζωής (*lifestyle*), που μετατρέπει την ποιότητα ζωής σε εμπόρευμα για όσους έχουν χρήματα, καθώς και στην χαριτωμένη απόδοση όλων αυτών από τον Sharon Zukin με την φράση *“η ειρήνευση μέσω του carruccino”*. *«Η μεταμοντέρνα ροπή να ενθαρρύνεται ο σχηματισμός θέσεων για την αγορά, τόσο στις επιλογές του αστικού lifestyle και στις καταναλωτικές συνήθειες όσο και στις πολιτισμικές φόρμες, περιβάλλει τη σύγχρονη αστική εμπειρία με μια αύρα ελευθερίας επιλογής στην αγορά, με την προϋπόθεση ότι έχεις χρήματα»* (Harvey, 2008).

⁽¹⁷⁾ Οι όροι και απαιτήσεις των ενδιαφερόμενων προβλήθηκαν με ένταση κατά τη διαδικασία επεξεργασίας ενός κανονιστικού πλαισίου για την τον τρόπο ανάπτυξης τραπεζοκαθισμάτων στους δημόσιους χώρους της πόλης και επέδρασαν ουσιαστικά στο πλαίσιο που εγκρίθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο, ενώ επίσης προκαλούν συνεχείς τροποποιήσεις του, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα.

⁽¹⁸⁾ «... Στην πλατεία στο Μοναστηράκι ο λόγος που δεν έγινε η δημόσια βρύση είναι για “να μην πίνουν νερό οι άστεγοι” και υπήρξαν πολλές αντιρρήσεις και αντιπαράθεση ως προς την τοποθέτηση ξύλου στην μεγάλη κατασκευή για να «μην κάθονται και κοιμούνται οι άστεγοι και τα πρεζόνια.» (Τζιρτζιλιάκη Ε., «Με τα σώματά μας εκτεθειμένα στην πόλη», 2009)

4.3 Η ιδιωτική χρηματοδότηση δημόσιων χώρων της Αθήνας

Τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα την περίοδο 2012-2014, εκδηλώθηκε μια εντονότερη χρήση ιδιωτικών πόρων για τη μελέτη, κατασκευή και τη συντήρηση δημόσιων χώρων, ιδίως του κέντρου της Αθήνας. Αυτό έγινε μέσω διαφόρων δωρεών κυρίως προς τον Δήμο Αθηναίων⁽¹⁹⁾. Το τυπικό πλαίσιο για την αποδοχή δωρεών από φυσικά ή νομικά πρόσωπα προς τους δήμους προσδιορίζεται από την ισχύουσα νομοθεσία και σύμφωνα με το Ν.3852/2010, εγκρίνονται με απόφαση της Οικονομικής Επιτροπής του δήμου⁽²⁰⁾. Οι Δήμοι διαχρονικά, είναι αποδέκτες δωρεών, σημαντικό μέρος των οποίων αφορά σε ακίνητα, ενώ δεν πρέπει να ξεχνούμε πως οι προσφορές, κατά ένα τρόπο υποχρεωτική, των πλουσίων προς την πόλη έχει τις ρίζες της σε θεσμούς της Αρχαίας Αθήνας⁽²¹⁾.

Παρότι θα μπορούσαν να γίνουν σχόλια για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, στις περιπτώσεις στις οποίες δια της δωρεάς παράγεται νέος δημόσιος χώρος, για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, θα σταθούμε μόνο στα γενικότερα ζητήματα και συμβολισμούς, που δημιουργεί η υλοποιούμενη πολιτική δωρεών για τους δημόσιους χώρους της πόλης. Ο περιορισμός των διαθέσιμων πόρων της αυτοδιοίκησης και οι παράλληλα αυξανόμενες ανάγκες συντήρησης των δημόσιων χώρων της πόλης, οδηγούν στην αναζήτηση νέων πηγών χρηματοδότησης και από μια πρώτη προσέγγιση, η δωρεά αποτελεί το λιγότερο δεσμευτικό για την πόλη,

⁽¹⁹⁾ Οι πλέον σημαντικές είναι οι δωρεές: Αποκατάστασης της πλατείας Συντάγματος, από τον ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου Μεγάλης Βρετανίας. Αποκατάστασης των γλυπτών της πλατείας Συντάγματος και της πλατείας Παλαιάς Βουλής, από την Alpha Bank. Μελέτης και κατασκευής δύο παιδικών χαρών από την ΜΚΟ «Παραδείγματος Χάριν» με την χρηματοδότηση του Ιδρύματος Νιάρχου. Μελέτης και κατασκευής της πλατείας Αγ. Σπυριδώνα στο Παγκράτι, από το Ίδρυμα Βασίλη & Ελίζας Γουλανδρή.

⁽²⁰⁾ Ν.3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ 87 Α', 07.06.2010) – Άρθρο 72 Οικονομική επιτροπή – Αρμοδιότητες «1. Η οικονομική επιτροπή είναι όργανο παρακολούθησης και ελέγχου της οικονομικής λειτουργίας του δήμου. Ειδικότερα έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες: η) αποφασίζει για την αποδοχή κληρονομιών, κληροδοσιών και δωρεών».

⁽²¹⁾ Οι καταβολές των προσφορών προς την πόλη, βρίσκονται στην έννοια της Χορηγίας όπως αυτή προκύπτει ως μια εκ των τεσσάρων «λειτουργιών»: Τριηραρχίας, Γυμνασιαρχίας, Εστίασης και Χορηγίας στην Αρχαία Αθήνα. Οι τέσσερις λειτουργίες αποτελούσαν ένα τρόπο μεταφοράς πόρων από τον ιδιωτικό τομέα προς την πολιτεία και το κοινωνικό σύνολο. Με αυτή την ανακατανομή πόρων, η Πολιτεία ενίσχυε αντίστοιχα την άμυνα, τον αθλητισμό, τη διατροφή των απόρων και φυσικά τις τέχνες και τον πολιτισμό. Ήταν δηλαδή ένας έμμεσος τρόπος φορολογίας των πλούσιων Αθηναίων. Μάλιστα η χορηγία ήταν υποχρεωτική δια νόμου για τους 120 πιο εύπορους συγκριτικά πολίτες από την κάθε μία από τις δέκα φυλές της Αθήνας. Ο θεσμός της χορηγίας εκτός από την Αθήνα, λειτούργησε και σε άλλες πόλεις όπως η Αίγινα, η Θήβα, ο Ορχομενός, καθώς και στα παράλια της Μικράς Ασίας, αλλά σε εθελοντική βάση. Αρχίζει να εκφυλίζεται τον 4^ο π.χ. αιώνα και φαίνεται να χάνεται κάπου μέσα στα ελληνιστικά χρόνια. (Κουτούπης, Θαλής Π., «Πρακτικός οδηγός χορηγίας: Για χορηγούς και αποδέκτες χορηγιών», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. 2005)

μέσο αύξησης των πόρων, καθώς σύμφωνα με τη νομοθεσία, η δωρεά παρέχεται χωρίς αντάλλαγμα ⁽²²⁾.

Όμως ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιούνται οι δωρεές για δημόσιους-κοινόχρηστους χώρους, δημιουργεί μια σειρά από ερωτήματα: Αποτελούν πράγματι οι δωρεές αυτές προσφορά προς την πόλη χωρίς αντάλλαγμα; Κατ' αρχήν είναι γνωστό πως οι δωρητές (πρόσωπα ή επιχειρήσεις) έχουν φορολογικά οφέλη ανάλογα με το είδος ή ύψος της δωρεάς ⁽²³⁾. Αλλά αυτό που ενδιαφέρει κυρίως είναι το κατά πόσον η δωρεά, δημιουργεί άμεσα ή έμμεσα μονιμότερες ωφέλειες για ιδιώτες, όπως για παράδειγμα αύξηση της αξίας συγκεκριμένων ακινήτων, αύξηση πελατείας και εσόδων συγκεκριμένων επιχειρήσεων, κλπ και μάλιστα υπό το κάλυμμα της γενναιοδωρίας προς την πόλη. Έτσι αναπόφευκτα το επόμενο ερώτημα αφορά στο ποιος και πως επιλέγει το αντικείμενο της δωρεάς και εν προκειμένω τον δημόσιο χώρο που θα συντηρηθεί ή θα (ανα)διαμορφωθεί. Η εφαρμοζόμενη πρακτική δίνει τη σαφή απάντηση πως αυτό αποτελεί επιλογή του δωρητή και επομένως συνάγεται ότι η προσφορά υφίσταται μόνο σε συνάρτηση με συγκεκριμένο χώρο και πιθανότατα δεν υφίσταται για ανάγκες άλλων σημείων της πόλης. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη και την εμπειρία της δωρεάς του Ιδρύματος Ωνάση για τον διαγωνισμό και μελέτη της παρέμβασης στην Πανεπιστημίου, ανακύπτουν και ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο οι δωρεές για τους δημόσιους χώρους συναρτώνται και με την παράκαμψη ή και την αντικατάσταση των κανόνων και διαδικασιών που ισχύουν γενικά (σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο). Από τις προηγούμενες διαδοχικές σκέψεις, προκύπτει η εκτίμηση πως οι σύγχρονες δωρεές για δημόσιους χώρους της πόλης, κυρίως εξυπηρετούν τις προτεραιότητες και συμφέροντα με την ευρύτερη δυνατή έννοια (αξία ακινήτων, επιχειρηματικά οφέλη, έμμεση διαφήμιση, εταιρικό προφίλ, κλπ) του δωρητή και δευτερευόντως συμβάλλουν στην κάλυψη αναγκών της πόλης.

⁽²²⁾ Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, άρθρο 496: «Η παροχή αντικειμένου αποτελεί δωρεά, αν γίνεται κατά τη συμφωνία των μερών χωρίς αντάλλαγμα»

⁽²³⁾ Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση έκπτωσης δαπανών επιχειρήσεων του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ) (άρθρο 31, παρ. 1, περ. α, υ-ποπ. γγ) και Ν. 3943/2011 (άρθρο 17 Δαπάνες Επιχειρήσεων, παρ. 1, 2). Από τα ακαθάριστα έσοδα των επιχειρήσεων εκπίπτουν τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται λόγω δωρεάς στο Δημόσιο, σε ΟΤΑ, στο Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής, τα ημεδαπά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα κρατικά και δημοτικά νοσηλευτικά ιδρύματα και τα νοσοκομεία που είναι ν.π.ι.δ. και επιχορηγούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό και το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων. Σε Παράρτημα (1Γ) περιλαμβάνεται κατάλογος δωρεοδόχων προς τους οποίους οι δωρεές εκπίπτουν (ανάλογα με το είδος της δωρεάς (κινήτα, ακίνητα, χρήματα) υπό την μορφή αφαίρεσης ποσοστού 10% ή 15% του συνολικού καθαρού εισοδήματος ή κερδών που προκύπτουν από τον ισολογισμό διαχειριστικής περιόδου.

Θεωρούμε πως υπάρχει και διαφορετικός τρόπος, τόσο για την ενθάρρυνση του πνεύματος προσφοράς προς την πόλη, όσο και για τη διαχείριση των προσφορών και κυρίως των δωρεών των ιδιωτικών επιχειρήσεων και φορέων, οι οποίες σχετίζονται με τους δημόσιους χώρους. Ως κρίσιμα ζητήματα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε αφενός τον καθορισμό από την ίδια την πόλη των προτεραιοτήτων, την υιοθέτηση ενός σαφούς πλαισίου πραγματοποίησης των δωρεών και την τήρηση της μέγιστης δυνατής διαφάνειας. Από μια μικρή έρευνα εντοπίσαμε δύο σχετικές πρακτικές. Η μία είναι του Πάλμ Σπρινγκς, η οποία στην ιστοσελίδα της έχει μία ιδιαίτερη ενότητα, που παρακινεί αλλά και ενημερώνει για τη δυνατότητα προσφοράς, ακόμη και χωρίς χρήματα, σε μια ευρύτατη γκάμα τομέων δράσης της πόλης (<http://www.ci.palm-springs.ca.us/index.aspx?page=1002>). Η δεύτερη είναι του Τορόντο, που φαίνεται να έχει μια συγκροτημένη πολιτική - πλαίσιο (*Donations to the City of Toronto For Community Benefits Policy*) για τις κάθε είδους προσφορές προς την πόλη (http://www1.toronto.ca/city_of_toronto/toronto_office_of_partnerships/files/pdf/donation_policy.pdf).

5. ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Αμέσως μετά τη δημοσίευση της Απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου με τίτλο «Σχέδιο Δράσης, για το Κέντρο της Αθήνας», τον Μάιο του 2011, ο Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρείας ανάπτυξης ακινήτων Oligaros, έστειλε προς τον τότε Αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης ως υπεύθυνο για την παρακολούθησή του και προς τον Δήμαρχο Αθηναίων, επιστολή με την οποία, πέραν της ικανοποίησης για το Σχέδιο Δράσης και την ειδική πρόβλεψη οικονομικών και φορολογικών κινήτρων για τα ακίνητα-ιδιοκτήτες στην περιοχή Μεταξουργείου ⁽²⁴⁾, κατέθετε σειρά παρατηρήσεων/προτάσεων. Οι βασικές προτάσεις αφορούσαν στην βελτίωση των κινήτρων με βάση τα χαρακτηριστικά του επενδυτικού σχεδίου της συγκεκριμένης εταιρείας (“Kerameikos Metaxourgeio Properties”), στην εφαρμογή διαδικασιών

⁽²⁴⁾ «Οικονομικά κίνητρα για το Γεράνι και για τον Κεραμεικό-Μεταξουργείο (συνεργασία ΥΠΕΚΑ με ΥΠΟΙΚ). ... Τα κίνητρα αφορούν στην αποκατάσταση κτηρίων και στην υποστήριξη των ιδιοκτησιών όσων επιθυμούν να παραμείνουν ή να εγκατασταθούν στις περιοχές αυτές... προβλέπονται απαλλαγές από το φόρο εισοδήματος φυσικών ή νομικών προσώπων που είναι είτε ιδιοκτήτες ακινήτων, είτε χρήστες αυτών ... και αφορούν: Σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης και εκσυγχρονισμού ακινήτου με χρήση κατοικίας, γραφείων, επαγγελματικών χώρων παντός τύπου και ισογείων καταστημάτων. Επίσης της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης των όψεων και των κοινοχρήστων χώρων κτηρίων. ... Τέλος η μεταβίβαση ακινήτων θα φορολογείται με μικρό ποσοστό επί της αντικειμενικής τους αξίας για ορισμένο χρονικό διάστημα. ...» - Απόσπασμα της Απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου της 16.05.2011, που δημοσιεύθηκε με τίτλο «Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας», στις 17 Μαΐου 2011

αδειοδότησης τύπου “fast track”, στην αύξηση των μέτρων αστυνόμευσης (οίκοι ανοχής, μετανάστες) και στην όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν, άμεση υλοποίηση συγκεκριμένων έργων για τον δημόσιο χώρο (δρόμοι για πεζοδρόμηση, πλατείες για ανασχεδιασμό, ποδηλατική διαδρομή, κλπ). Οι προτάσεις αυτές αποτελούν πλέον, σχεδόν στο σύνολό τους έργα του δημοτικού προγράμματος, ενώ ο δήμαρχος Αθηναίων σε συνέντευξη, απαντώντας σε ερώτηση σχετική με την υποστήριξή του σε projects στα οποία είναι αναμειγμένο το ιδιωτικό κεφάλαιο, σημείωσε πως δεν υπάρχει άλλος τρόπος να γίνουν αστικές αναπλάσεις και συμπλήρωσε: «*Αν κάπου υπάρχουν ιδιώτες με ολοκληρωμένες προτάσεις, γιατί να μην τις υποστηρίξει ο Δήμος; Αν υπάρχει δηλαδή ένα σχέδιο να γίνει πρότυπη γειτονιά ο Κεραμικός, μπορούμε να βάλουμε κι εμείς ένα λιθαράκι π.χ. με την ανάπλαση 1-2 πλατειών.*» ⁽²⁵⁾.

Η «σύνθεση» των δημοτικών έργων (μπλε), με τα ακίνητα της KM Properties (κίτρινο & πορτοκαλί) και τα τοπία της γειτονιάς (με πράσινο)

Αναζωογόνηση Κεραμικού – Μεταξουργείου σήμερα

Ιδιώτες

- Αίτηση για χρηματοδότηση €30 εκ από το Ταμείο Αστικής Ανάπτυξης Αττικής στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City areas)
- Αναζήτηση επενδυτικών κεφαλαίων € 8,5 εκ

Δήμος Αθηναίων

- Προγραμματισμός για την προώθηση δημοτικών έργων € 8,5 εκ
 - Δημοτικός παιδικός σταθμός
 - Δημοσός φωτισμός LED
 - Ανάπλαση της οδού Κεραμικού
 - Ανάπλαση της Πλ. Δουρούτη & Αυδή
 - Ανάπλαση του κτιρίου Δουρούτη & οριοθέτηση του ως πολιτιστικό χώρο

Κυβέρνηση

- Εκκρεμεί η αντιμετώπιση της παραβίασης & παράνομων χρήσεων στην περιοχή
- Εκκρεμεί η σύνταξη και υπογραφή Κοινής Υπουργικής Απόφασης για το Ν4030/2011 για τα φορολογικά κίνητρα

Και ο καταμερισμός των υποχρεώσεων Δήμου , Κυβέρνησης...

Πηγή: Η παρουσίαση του Διευθύνοντος Συμβούλου της Εταιρίας Ανάπτυξης Ακινήτων OLIAROS, κ. Ιάσωνα Τσάκωνα στις 12.02.2014, στο σαλόνι του Ιδρύματος Κατακουζηνού - <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=1236>

Το προαναφερόμενο και εν εξελίξει πρόγραμμα αστικής παρέμβασης, δεν αναφέρεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας προκειμένου να σχολιαστεί ως προς τις κοινωνικές, οικονομικές και αισθητικές του συνέπειές στη γειτονιά, αλλά για να αναδειχθεί ως ένα νέο, για τα δεδομένα της χώρας μας, «υπόδειγμα» καθοριστικής επιρροής του ιδιωτικού τομέα στις προτεραιότητες και κατευθύνσεις των δημόσιων – δημοτικών πολιτικών, που σχετίζονται με τον δημόσιο χώρο της πόλης. Η επιλογή του χώρου της ιδιωτικής επένδυσης, συνοδεύεται και από την αποδοχή του «δικαιώματος» του επενδυτή να υποδείξει το είδος των δημοσίων

⁽²⁵⁾ Συνέντευξη του Δημάρχου Αθηναίων, στον Παναγιώτη Μένεγο 17.05.2014 με τίτλο «Ο θυμωμένος Γιώργος Καμίνης» - <http://popaganda.gr/o-thimomenos-giorgos-kaminis/3/>

παρεμβάσεων (θεσμικές ρυθμίσεις, έργα, επιτήρηση, κλπ) στον δημόσιο χώρο της ευρύτερης περιοχής εντός της οποίας έχει ακίνητα ή προτίθεται να επενδύσει. Παρότι στη χώρα μας οι διαδικασίες συμμετοχής και διαβούλευσης για χωρικές παρεμβάσεις ήταν/είναι περιορισμένες και συνήθως πλαισιώνουν τυπικά ειλημμένες αποφάσεις, εν τούτοις παρέχουν ένα πεδίο άσκησης επιρροής των άμεσα ενδιαφερόμενων και πάντως επιβάλλουν την δημοσιοποίηση τόσο των προθέσεων όσο και της αιτιολόγησής τους. Η υποκατάσταση αυτής της διαδικασίας από την συμφωνία μεταξύ ιδιώτη – δημόσιου φορέα, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση, παρότι δεν μεταβάλλει το ιδιοκτησιακό και κατ' αρχήν το διαχειριστικό καθεστώς του δημόσιου χώρου, προβάλλει ως αναγκαίο αλλά και αποδεκτό πρότυπο, την κυριαρχία του ιδιωτικού συμφέροντος στον δημόσιο προγραμματισμό-σχεδιασμό έργων και δράσεων για τον δημόσιο χώρο. Έτσι η επιλογή του χώρου πραγματοποίησης των δημοσίων επενδύσεων μπορεί να μοιάζει πως αποβλέπει στη δημιουργία δημόσιων αγαθών, αλλά ουσιαστικά συμβάλει στα κέρδη που προέρχονται από την αξία ιδιωτικών περιουσιακών στοιχείων για λογαριασμό προνομιούχων ιδιοκτητών ακινήτων (Harvey, 2013: 156).

Τέλος θα αναφερθούμε σε μια άλλη διάσταση της κυριαρχίας του ιδιωτικού στον δημόσιο χώρο του κέντρου της πόλης. Αυτή που προκύπτει από την αντιμετώπισή του δημόσιου χώρου με τρόπο που στοχεύει στη μεγιστοποίηση της εμπορικής αξιοποίησής του. Το ζήτημα αυτό τίθεται με αφορμή την κατεύθυνση που περιέχεται στο εγκεκριμένο ΣΟΑΠ για το κέντρο της Αθήνας και ορίζεται ως «*αντιμετώπιση του δημόσιου χώρου ως τουριστικού αγαθού*» ⁽²⁶⁾. Πρόκειται για μια διατύπωση η οποία μας παραπέμπει σε ένα από τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο Harvey για να εξηγήσει τον τρόπο με το οποίο ένα «κοινό», μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εμπορικής ανταλλαγής, παρόλο που αυτό καθ' εαυτό δεν είναι εμπόρευμα: «*Το περιβάλλον και η ατμόσφαιρα μιας πόλης, για παράδειγμα, αποτελούν συλλογικό προϊόν των πολιτών της, όμως ο τουριστικός τομέας είναι εκείνος που εκμεταλλεύεται εμπορικά αυτό το κοινό για να αντλήσει μονοπωλιακή η δημιουργία γαιοπρόσοδο. ... Μπορεί αυτό το πολιτιστικό δημιουργικό κοινό να μην μπορεί να καταστραφεί μέσω της χρήσης, ωστόσο μπορεί να υποβαθμιστεί και να απαξιωθεί μέσω της υπέρμετρης κατάχρησης.*» (2013, 148-149).

⁽²⁶⁾ ΚΥΑ αριθμ.1397/13.01.2015 «Σχέδιο Ολοκληρωμένης Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το κέντρο της Αθήνας», ΦΕΚ 64/Β/16.01.2015 - Ενέργεια 62 – Ειδικά μέτρα στήριξης του τουρισμού στο κέντρο της Αθήνας – δράσεις σε ειδικές και εναλλακτικές (θεματικές) μορφές τουρισμού / Περιγραφή: Αντιμετώπιση του δημόσιου χώρου ως τουριστικού αγαθού με άξονα την ΕΑΧΑ (σημ. ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας)

6. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στις σύγχρονες πόλεις το νεοφιλελεύθερο πρότυπο που καθορίζει τις ασκούμενες αστικές πολιτικές, αποτελεί ουσιαστική απειλή για τον δημόσιο χώρο ως κοινό αγαθό. Η περιστολή των δημόσιων πόρων για την κατασκευή και κυρίως για τη συντήρηση των δημόσιων χώρων, αλλά και η αντιμετώπισή τους, ιδιαίτερα στα κέντρα των πόλεων, ως αντικείμενα εμπορικής ανταλλαγής, οδηγούν στην αυξανόμενη παράδοσή δικαιωμάτων σε ιδιωτικά χέρια.

Από την θεσμοθετημένη πλήρη ιδιωτικοποίηση των ανοιχτών χώρων της πόλης και κυρίως των πιο προσοδοφόρων εμπορικά, όπως στη Νέα Υόρκη ή στο Λονδίνο, ως τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν και αυτές που διαφαίνονται για το κέντρο της Αθήνας, το πρόβλημα είναι υπαρκτό και αφορά στην αμφισβήτηση του δικαιώματος στον δημόσιο χώρο της πόλης.

Από αυτή την οπτική και εντοπίζοντας το ενδιαφέρον στο κέντρο της Αθήνας θα λέγαμε πως παρά τα σημαντικά προβλήματα συντήρησης, αισθητικής και διαχείρισης, οι δημόσιοι χώροι του διατηρούν διαχρονικά μοναδικά, αυθεντικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που διαμορφώνουν μια ατμόσφαιρα ζωντανίας, ανάμειξης διαφορετικών δραστηριοτήτων και διαφορετικών ανθρώπων. Είναι σαφές πως υπάρχουν πολλά να γίνουν για να βελτιωθεί η σημερινή κατάσταση του δημόσιου χώρου του κέντρου της πρωτεύουσας, αλλά το όποιο σχέδιο και οι αντίστοιχες παρεμβάσεις, δεν θα πρέπει να βασίζονται στην εμπορική εκμετάλλευση αυτών των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πολύ περισσότερο στην παράδοσή τους σε επιχειρηματικά συμφέροντα. _

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Βιβλία – Κείμενα – Άρθρα

- Gehl, J, (1971) «Η ζωή ανάμεσα στα κτήρια – χρησιμοποιώντας το δημόσιο χώρο», 2013, Βόλος, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας
 - Harvey D., «The politics of public space», Low, S. & Smith, N. (2006). *The Politics of Public Space*. New York, London: Routledge (Μετάφραση, Κώστας Βουρεκάς <http://akea2011.wordpress.com/2011/04/01/the-political-economy-of-public-space/#more-75>)
 - Harvey D, 2008, «The right to the city», *New Left Review*, πηγή: <http://www.rebelnet.gr>, πρόσβαση 09.01.2015 - <http://www.rebelnet.gr/articles/view/The-right-to-the-city>
 - Harvey D, 2012 – Συνέντευξη στο Περιοδικό Εκτός Γραμμής, Τεύχος 30 / Αύγουστος 2012, <http://ektosgrammis.gr>, ημερομηνία πρόσβασης 09.01.15)
 - Harvey D., «Εξεγερμένες πόλεις - Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης», Αθήνα, 2013, εκδ. ΚΨΜ
 - Kayden J. – *The Department of City Planning of the City of New York – The municipal Art Society of New York*, «Privately owned public spaces in New York City», 2000, John Wiley & Sons, Inc
 - Κουτούπης, Θ., «Πρακτικός οδηγός χορηγίας: Για χορηγούς και αποδέκτες χορηγιών», Θεσσαλονίκη, 2005, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε.
 - Lefebvre H. (1968,) «Το Δικαίωμα στην Πόλη», Αθήνα 1977, εκδ. Παπαζήση
 - Μαντουβάλου Μ., 1996, «Κέντρο πόλης, κοινωνική ανισότητα και πολιτισμική ετερότητα»
 - Μαλούτας Θ., Κανδύλης Γ., Πέτρου Μ. και Σουλιώτης Ν. (επιμ) (2013) *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ-Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- και ειδικότερα:
- Μαλούτας Θ., 2013, «Η υποβάθμιση του κέντρου της Αθήνας και οι επιλογές περιοχής κατοικίας από τα υψηλά και μεσαία στρώματα»

- Εμμανουήλ Δ., 2013, «Η “κρίση” στο κέντρο της Αθήνας και η αγορά κατοικίας: επανεξετάζοντας τις υποθέσεις της “υποβάθμισης” και της “εγκατάλειψης”»
 - Σουλιώτης Ν., 2013, «Συμβολική οικονομία στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας: αποτίμηση και προοπτικές για μια νέα αστική πολιτική»
 - Χατζημιχάλης Κ., 2013, «Ο διεθνής ρόλος της Αθήνας, το έλλειμμα σχεδιασμού για το δημόσιο συμφέρον και το κέντρο της πόλης»
- Massey D. (2009), «Για το χώρο», 2009, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
 - Sennett R., «Η τυραννία της οικειότητας», Αθήνα, 1999, εκδ. Νεφέλη
 - Schmidt S., Nemeth J., Botsford E., «The evolution of privately owned public spaces in New York City», *Urban Design International*, Volume 16, Number 4, 14 September 2011, pp. 270-284

Διαδικτυακές πηγές

- APOPS & MASNYC, «Privately Owned Public Space in New York City» - <http://apops.mas.org/find-a-pops/> [20-12-2014]
- D. Harvey, συνέντευξη που δημοσιεύτηκε με τίτλο «Η πόλη ως πολιτικό διακύβευμα και πεδίο συλλογικού μετασχηματισμού», στο περιοδικό *Εκτός Γραμμής*, τεύχος 30, Αύγουστος 2012 - http://ektosgrammis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1808:-----david-harvey&catid=104:theory&Itemid=515
- Department of City Planning, City of New York, «Current Public Plaza Standards» - http://www.nyc.gov/html/dcp/html/pops/plaza_standards.shtml#hours [26.01.2015]
- Department of City Planning, City of New York « Water Street POPS Programming - Approved!» - http://www.nyc.gov/html/dcp/html/water_street_pops/index.shtml [26.01.2015]
- Καθημερινή, «Ένα στα τρία μαγαζιά «τρώνε» το πεζοδρόμιο», 27.04.2013 - <http://www.kathimerini.gr/37246/article/epikairothta/ellada/ena-sta-tria-magazia-trwne-to-pezodromio>

- Καμίνης Γ., συνέντευξη του Δημάρχου Αθηναίων, στον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΪ, 17.11.2011 - <http://www.cityofathens.gr/node/20811>
- Καμίνης Γ., συνέντευξη του Δημάρχου Αθηναίων, στην Athens Voice, 26.01.2012 - <http://www.cityofathens.gr/node/19634>
- Καμίνης Γ., συνέντευξη του Δημάρχου Αθηναίων, στον Π. Μένεγο, 17.05.2014 - <http://popaganda.gr/o-thimomenos-giorgos-kaminis/3/>
- London Assembly, Planning and Housing Committee, «Public life in private hands – Managing London’s public space» – May 2011 – <https://www.london.gov.uk/mayor-assembly/london-assembly/publications/public-life-in-private-hands>
- Μίχος Ν., «Επιχείρηση - σκούπα για τοξικοεξαρτημένους στο κέντρο της Αθήνας “Θέτις”», 07.03.2013 - <http://tvxs.gr/news/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CF%8E%CE%BD>
- Palm Springs Community Fund, «Donation Opportunities» - <http://www.ci.palm-springs.ca.us/index.aspx?page=1002> [05.02.2015]
- Potters Fields Park Management Trust, Chief Executive, «Management of publicly accessible space in London», October 2010 - <https://www.london.gov.uk/sites/default/files/PPS%20Evidence%20Combined%20ConfFullList.pdf>
- City of Toronto, «Donations to the City of Toronto For Community Benefits Policy» - http://www1.toronto.ca/city_of_toronto/toronto_office_of_partnerships/files/pdf/donation_policy.pdf [05.02.2015]
- Τσάκωνας Ι., παρουσίαση «Το πείραμα του Κεραμεικού», 12.02.2014 - <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=1236#>
- Vasagar J., «Privately owned public space: where are they and who owns them?», June 2012 - <http://www.theguardian.com/news/datablog/2012/jun/11/privately-owned-public-space-map#data>

- Vasagar J., «Public spaces in Britain's cities fall into private hands?», June 2012 - <http://www.theguardian.com/uk/2012/jun/11/granary-square-privately-owned-public-space>
- Sackman S., «Public speech needs public space», June 2012 - <http://www.fabians.org.uk/public-speech-needs-public-space/>
- Sheehy F., «Privately owned public space in King's Cross», June 2012 - <http://www.theguardian.com/uk/datablog/graphic/2012/jun/11/privatisation-public-space-kings-cross>
- Τζιρτζιλάκη Ε., «Με τα σώματά μας εκτεθειμένα στην πόλη», 2009 - <https://dimosiosxoros.wordpress.com/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1/about/>

Άλλες πηγές

- Πόρισμα Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής με τίτλο «Ένα Σχέδιο για το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας», που συντάχθηκε στις 29 Μαρτίου 2010.
- Πόρισμα Ομάδας Εργασίας, υπό τον τότε Υφυπουργό Προστασίας του Πολίτη και μέλη εκπροσώπους αρμόδιων Υπουργείων, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εμπλεκομένων φορέων, με τίτλο «Δράση για την Αθήνα – Προτάσεις για το Ιστορικό και Εμπορικό Κέντρο της Αθήνας» - Απρίλιος 2010
- Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου της 16.05.2011, που δημοσιεύθηκε με τίτλο «Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας», στις 17 Μαΐου 2011
- Ν.1577/1985 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 210/Α'/18.12.1985)
- Ν. 4067/2012 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 79/Α'/09.04.2012)
- Ν.3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ 87/Α'/ 07.06.2010)
- ΚΥΑ αριθμ.1397/13.01.2015 «Σχέδιο Ολοκληρωμένης Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το κέντρο της Αθήνας» (ΦΕΚ 64/Β'/16.01.2015)

